

In Memoriam.

Op den eersten dag des jaars overleed te Arnhem, op twee en tachtigjarigen leeftijd, de gepensioneerde Generaal-Majoor van den Generalen Staf BESIER. Daar het ongeveer eene kwart eeuw geleden is, dat deze verdienstelijke man het leger heeft verlaten, dreigt, vooral in eenen tijd waarin zoovele gebeurtenissen en indrukken zich met ongehoorde snelheid opvolgen en aan ons opdringen, hetgeen hij voor het leger gedaan heeft in vergetelheid te geraken. Door eenige korte aantekeningen aangaande zijn levensloop in dit tijdschrift te plaatsen, wil ik de verdiensten van den overleden Generaal in de herinnering van de oudere lezers terugroepen en de jongere er mede bekend maken.

Op 27 Augustus 1814 te Voorburg geboren, trad JACQUES ARNAUD BESIER, door zijne aanstelling tot Cadet op de Koninklijke Militaire Academie, op 22 September 1829 in militairen dienst. Reeds spoedig werd hij, tengevolge van den Belgischen opstand, tot het meer werkdadige militaire leven geroepen, eerst door zijne indeeling als korporaal bij de 9de Afdeeling Infanterie bij het Leger te velde, en vervolgens door zijne plaatsing bij het Bataljon Vrijwillige Artilleristen, bij welk korps hij den 18den November 1832 tot 2de Luitenant werd aangesteld. Na gedurende ruim 8 jaar bij verschillende Artilleriekorpsen dienst te hebben gedaan, werd de 2de Luitenant BESIER den 21sten Mei 1841 bij den Generalen Staf gedetacheerd en den 2den Mei 1842, met zijne benoeming tot 1ste Luitenant, bij dit korps overgeplaatst.

Na o. m. in zijnen nieuwen rang tot practische oefening bij het 3de Regiment Dragonders gedetacheerd en bij de militaire verkenningen werkzaam geweest te zijn, wist de 1ste Luitenant BESIER zich als Chef van den Staf der 1ste Brigade van de 1ste Divisie-Infanterie zoodanig te onderscheiden, dat Koning WILLEM II hem, bij zijn bezoek aan Maastricht in November 1846, tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw benoemde. Generaal BESIER heeft dus in het afgelopen jaar het zeker zeldzaam voorkomende en merkwaardige feit kunnen herdenken, dat gedurende eene halve eeuw die decoratie zijne borst heeft versierd.

In 1852 tot Kapitein benoemd, duurde het niet lang of BESIER werd bij de Topographische Inrichting gedetacheerd, door welke plaatsing — niet onwaarschijnlijk een gevolg van den naam, dien hij als uitstekend militair verkenner en bergteekenaar had verworven — het belangrijkste deel van zijne militaire werkzaamheid aanving. Van 16 November 1853 tot 4 April 1872 wijdde hij zijne groote werkkraft aan die inrichting, aanvankelijk als toegevoegde aan den Chef, daarna, en wel van 28 Januari 1860, als hoofd dier inrichting, de laatste twee jaren in den rang van Generaal-Majoor.

Reeds in de eerste tijdsperiode, gedurende welke hij tot Majoor bevorderd werd, wist de Generaal BESIER door zijne kundige adviezen krachtig bij te dragen tot de terecht geroemde goede bewerking van de Topographische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, op de schaal van 1:50.000, de oorspronkelijke en toenmaals de eenige uitgave van de kaart, welke wij tegenwoordig met de benaming van de »Stafkaart" aanduiden.

Bij zijne benoeming tot Chef der evenvermelde inrichting ontstond voor BESIER echter de gelegenheid de vleugels verder uit te slaan; hem komt de eer toe, de Topographische Inrichting tot eene groote mate van ontwikkeling en tot grooten bloei te hebben gebracht. Om van meerdere andere werken niet te gewagen, werd onder zijn bestuur grootendeels vervaardigd en voltooid de Geologische Kaart van Nederland, aangevangen met den druk van de nieuwe uitgave der rivierkaarten en ook een begin gemaakt met de aanvankelijk gevolgde bewerking van de Chromotopographische Kaart op de schaal van 1:25.000 (de zoogenaamde »Strookkaart"), waarbij de eerste toepassing plaats greep van de overneming van het minuutblad op den steen langs photographischen weg. Maar het is voornamelijk door zijn aandeel in de conceptie van de Waterstaatskaart (gemeenschappelijk met den Inspecteur van den Waterstaat F. W. CONRAD), door de voortreffelijke uitvoering dier kaart en door de aan volmaaktheid grenzende uitvoering van de residentiekaarten van Java — bij welke beide kaarten voor het eerst in het groot gebruik werd gemaakt van de door den Heer ECKSTEIN gevonden etsmethode voor den kleurendruk — dat de Generaal BESIER twee eerezuilen opgericht heeft, welke den naam onzer Topographische Inrichting als cartographisch instituut van den eersten rang, te allen tijde zullen schragen. Deze werken toch hebben, onder zijn beheer, er het meest toe bijgedragen om aan die

inrichting de vermaardheid te doen verwerven, welke zij sedert heeft weten te behouden.

Met onbegrensde toewijding heeft de Generaal BESIER de belangen dezer inrichting behartigd. Streng en veeleischend voor zijne ondergeschikten, maar in de eerste plaats voor zichzelf, sprong hij voor de belangen van hen, die zich door werkzaamheid en toewijding aan hunne taak zijne genegenheid hadden weten te verwerven, kloekmoedig in de bres. Zelf vindingrijk, wist hij de vindingrijkheid en het vernuft van zijne ondergeschikten te prikkelen, hun streven naar het zoeken van nieuwe en van verbeteringen in de bestaande procédés aan te moedigen en te waardeeren. De groote vooruitgang in onze cartographische producten is daar, om aan te toonen, met welke gunstige uitkomsten zijn streven in die richting is bekroond geworden. En dat zijne werkzaamheid niet alleen in ons vaderland erkenning en waardeering heeft gevonden, maar in groote mate ook in het buitenland, wordt wel bewezen door de statige reeks van onderscheidingen, met welke hij door vreemde regeeringen werd begiftigd.

Bij al de toewijding, welke de Generaal BESIER bij de behartiging der belangen, die hem toevertrouwd waren, ten toon spreidde, was hij toch alles behalve een eenzijdig man. Schrijver dezer regelen, die gedurende de laatste jaren van den militairen dienstdienst van den Generaal, dikwijls het voorrecht gehad heeft met hem over militaire onderwerpen van gedachten te wisselen, heeft bij die gelegenheden altijd den indruk gekregen, dat de Generaal BESIER geheel op de hoogte was van de stroomingen in de denkbeelden op militair gebied van dien tijd. Onvermoeid lezer en navorscher in de militaire literatuur, was hij geheel gebleven een man van zijnen tijd. Wanneer hij dan ook tot gewichtiger en omvangrijker werkzaamheden geroepen ware geworden, dan die welke hij gedurende de laatste twaalf jaren van zijn dienstdienst verrichtte, dan lijdt het geen twijfel of hij zou bereid gevonden zijn om een nieuwen werkkring met eere te vervullen.

Op 4 April 1872 werd de Generaal BESIER op zijne aanvraag, onder dankbetuiging voor de langdurige en goede diensten door hem aan de Topographische Inrichting bewezen, op pensioen gesteld. Deze koninklijke dankbetuiging bij het verlaten van den dienst was ongetwijfeld ten volle verdiend. Zoolang de groote beteekenis van eene op hoogen trap van ontwikkeling staande cartographie, niet alleen voor het leger, maar evenzeer voor alle takken van 's landsbeheer en voor het algemeen belang zal worden ingezien, zoolang zal ook de Generaal BESIER met erkentelijkheid moeten worden herdacht en zijn naam met eere genoemd.

A. KOOL.

HET MODERNE SNELVUREND VELDGESCHUT.

DOOR

C. J. M. COLLETTE,

Kapitein der Artillerie.

(*Vervolg van N°. 1, bladz. 12.*)

(*Met de figuren 1—9 op Plaat I.*)

g. Systeem-HOTCHKISS (1).

De te Parijs gevestigde »Société anonyme des anciens établissements HOTCHKISS ET Cie» vervaardigt, onder meer, twee typen van snelvurende veldkanonnen van 75 mM., die beide voor eene uitvoerige bespreking in aanmerking komen.

De eene vuurmond is meer in het algemeen bestemd voor rijdende of veldartillerie, de andere daarentegen draagt een ietwat bijzonder karakter en dient voor het gebruik in bergachtige, moerasachtige en dergelijke terreinen, waar men, door gebrek aan goed berijdbare wegen, verplicht is afstand te doen van een zeer vermogend geschut.

Eerstbedoelde vuurmond overtreft het gebruikelijke veldgeschut belangrijk in ballistisch vermogen, vuursnelheid en beweegbaarheid. Zoo bedraagt het totale gewicht »achter de paarden» slechts 1580 KG., waardoor de treklast per paard van het zesspan tot het inderdaad geringe bedrag van 263 KG. is teruggebracht. Dit gewicht is voorts ongeveer gelijk verdeeld tusschen het stuk en den voorwagen, die toelaat eene aanzienlijke hoeveelheid munitie, namelijk 48 schoten, met den vuurmond mede te voeren. Men is van het beginsel uitgegaan, dat eene maximum vuursnelheid bereikt wordt, indien de vuurmond onmiddellijk uit den voorwagen van munitie voorzien kan worden en de aanvulling op ruime schaal kan plaats hebben.

(1) Ontleend aan: »Handbook of the HOTCHKISS 75 mM. rapid firing field gun», »Canon de campagne HOTCHKISS de 75 mM. L/22 à verrou horizontal», »Canon à tir rapide de campagne, système HOTCHKISS, de 75 mM. léger L/22», alle niet in den handel, benevens aan verschillende opgaven en teekeningen, ons door de fabrikanten toegezonden.

De keuze viel op het kaliber van 75 mM., omdat dit een minimum geacht wordt met het oog op een voldoende vermogend granaatkartetschot. Overigens heeft men het projectielgewicht zoo groot mogelijk genomen, in verband met de vuursnelheid en het bestrijkend karakter der baan. Bedoeld gewicht bedraagt 6 KG., zijnde ongeveer viermaal het gewicht van het ronde projectiel van hetzelfde kaliber. Wat den aard der baan betreft, hieromtrent verwijzen wij naar achterstaand uittreksel der schootstafel.

De vuurmond laat voorts toe 8 goed gerichte schoten per minuut af te geven, in welken tijd alle verrichtingen, met betrekking tot het laden, richten en tempeeren vereischt, naar behooren uitgevoerd kunnen worden. Bij het schieten met kartetsen kan de vuursnelheid tot 15 schoten per minuut worden opgevoerd, dit wil dus zeggen, indien geene nauwkeurige richting vereischt wordt.

Vooraf ook ten opzichte van de affuitconstructie is het van belang een oogenblik stil te staan bij de zienswijzen, welke bij den fabrikant hebben voorgezet en die grootendeels gebaseerd zijn op de ervaring, bij uitgebreide schietproeven opgedaan. Opnieuw zal men dan tot de overtuiging komen, dat het ten zeerste gewenscht is zèlf nauwkeurige schietproeven te nemen, juist met de meest uiteenloopende typen onder het moderne snelvurend veldgeschut, waar niet zelden fabrikanten van naam geheel tegenovergestelde meeningen zijn toegegaan.

HOTCHKISS dan huldigt als karakteriseerende eigenschappen in de veldaffuit: eenvoudigheid, lichtheid en aanzienlijk weerstandsvermogen, daarmede hydraulische inrichtingen, veeren »or other delicate mechanism" beslist verwerpend, om de voorkeur te geven aan eene eenvoudige staartploeg of schop, die, in verband met een doelmatigen vorm der affuit, den terugloop energiek opneemt, ook op de ongunstigste terreinen, zij het dan ook eerst na één of twee schoten. Onder de meest nadeelige omstandigheden zou de terugloop van deze affuit hoogstens één meter bedragen, terwijl dan het lichte kanon gemakkelijk en snel weder in batterij gebracht kan worden.

Meergenoemde firma heeft eene reeks proeven genomen met van veeren en hydraulische inrichtingen voorziene affuiten, waarover het kanon vrij kon terugloopen, zonder dat men eenig voordeel van zoodanige constructiën heeft kunnen ontdekken. Daarentegen schrijft men hieraan als nadeelen toe: een maar al te groote verzwakking en eene te aanzienlijke zwaarte, terwijl de terugloop over den grond daardoor niet meer gereduceerd wordt dan bij de affuit, die uit één stuk vervaardigd is.

De zijdelingsche richting wordt gegeven met de richtspaak. Wel zou het mogelijk zijn geweest eene inrichting te treffen, die toelaat het kanon op zichzelf 3 à 4° zijdelings te bewegen, doch ook hierin ziet de fabrikant geen heil, terwijl het gewicht alweder zou toenemen. Men acht het juist een voordeel, dat de affuit uit één stuk de zijdelingsche richting bij het vuren nagenoeg niet doet verloren gaan en deze dan nog met de richtspaak snel te herstellen is.

Daar voorts de raden der affuit bij elk schot worden opgelicht, is eene afzonderlijke radrem niet noodig; vandaar, dat men alleen eene eenvoudige rem aantreft tot het regelen van de beweegbaarheid op marsch.

De caisson bezit hetzelfde gewicht als de vuurmond en de voorwagen, en voert 96 schoten mede. Vóór- en achterwagen zijn volkomen aan elkander gelijk, alleen is laatstgenoemde van een langboom voorzien, die echter onmiddellijk door een disselboom vervangen en zodoende getransformeerd kan worden tot een onafhankelijk voertuig. De uitrusting is dientengevolge vereenvoudigd kunnen worden.

Wij gaan er thans toe over dit materieel meer in bijzonderheden te beschrijven. (1)

De *vuurmond* bestaat uit drie deelen van in olie gehard en uitgegloeid staal, met name de kernbuis, den mantel en den sluitring. De kernbuis strekt zich uit van de voorzijde der ligplaats van het sluitstuk tot de monding en omvat dus de geheele ziel. De mantel omsluit het achterste gedeelte der kernbuis; hij neemt voorts het sluitmechanisme op en draagt de tappen. De sluitring verbindt kernbuis en mantel; hieraan is de vizierkorrel aangebracht. Zodoende heeft men dus weder bereikt, dat de kernbuis de drukkingen in transversalen zin, de mantel die in longitudinale richting opneemt, terwijl de ring deze beide deelen onwrikbaar met elkander vereenigt.

De ziel is voorzien van rechtsche trekken met eene constante helling van 7° , of wel een spoed van $25\frac{1}{2}$ kaliber. De velden zijn zeer smal in verhouding tot de breedte der trekken.

Het *sluitstuk* (fig. 1, 2 en 3) wordt gevormd door een ten deele hol prismatisch blok en kan zich langs richels (16) verticaal bewegen in een doorlopend gat (15) van den mantel. Het voorvlak van dit blok staat, als gewoonlijk, loodrecht op de zielas, terwijl het achtervlak ten opzichte hiervan flauw helt. Het bovenvoorvlak is ten deele weggenomen, ter wille van eene behoorlijke beweging van den patroontrekker (40).

Het uitgeholde gedeelte van het blok neemt het ontstekingsmechanisme op. Voorts is in het voorvlak eene vervangbare hardstalen plaat (25) gelegd, waartegen de kardoeshuls komt te rusten; deze plaat wordt met het blok verbonden door middel van een zwaluwstaart en een tweetal schroeven.

Door de beweging van het sluitstuk wordt de kulas geopend of gesloten, de ledige huls uitgeworpen en het ontstekingsmechanisme gewapend.

Het sluitstuk wordt bewogen en gedragen door eene kruk (18), die aan haar boveinde eene nok (19) bezit, welke in eene groef (20) van het blok kan glijden. Bedoelde kruk ligt in den rechterwand van het blok, terwijl op hare as de hefboom (21) van het sluitstuk gestoken is, die zodoende zijn steun in de kulas vindt en voorts door middel van een veerenden pal wordt vastgezet, opdat het blok op marsch niet vanzelf opengaat.

(1) Voor afmetingen en gewichten verwijzen wij naar achterstaande tabel.

De haan (26) ligt in het midden van het sluitstuk. Hij is voorzien van eene verwisselbare slagpin (27), die, naar voren schietende, door een gat in de frontplaat het slaghoedje in den bodem der kardoeshuls bereikt. De haan is gestoken op eene draaias (28), die tevens een duim (37) draagt. Ook de hefboom is van eene dergelijke nok (39) voorzien, zoodat, indien deze hefboom naar achteren overgehaald wordt, de nok den duim wegdukt en daarmede den haan doet achterover slaan; alsdan is, zooals wij nog nader zullen zien, het ontstekingsmechanisme gewapend. De haan wordt in dezen gespannen toestand vastgehouden door middel van de stang (32) met veer (33). Een haak van de stang grijpt daarbij achter een tand (38), gevormd op het lichaam van den haan.

In het achterondervlak van de kulas ligt voorts een losse trekker (34), draaibaar om eene as (35). Indien het sluitstuk geheel is ingebracht steunt deze trekker tegen de stang, zoodat laatstgenoemde door een druk op den eerste zich naar beneden zal bewegen, waardoor de haan vrijkomt en, gevolg gevende aan de werking van de slagveer, vooruitsnelt om de kruitlading te ontsteken.

De trekker wordt in beweging gebracht door middel van een afzonderlijken aftrekker (36), die verschuifbaar is in een verticalen koker, aangebracht rechts achter tegen den vuurmond. Het bovineinde van dien aftrekker is tot een haak gevormd, waarin het aftrektouw vrij kan liggen, terwijl het ondereinde om den trekker vat. Door een ruk aan het aftrektouw schiet een hierin gelegden knoop onder genoemden haak, waardoor de aftrekker opgelicht en de trekker dus met zijn vooreinde naar beneden bewogen wordt.

De gebogen platte slagveer (29) werkt aan weerszijden van de draaias op den haan, waardoor hare veerkracht volledig benuttigd en de wrijving nagevoeg geheel opgeheven wordt. Daartoe ligt haar eene arm in een rust (31) en omvat de andere arm eene stift (30), beide aangebracht op het lichaam van den haan, terwijl de laatste tevens dient om den haan op de draaias vast te zetten.

De patroontrekker (40) glijdt in eene langsgroef (17) in den linkerwand der ligplaats voor het sluitstuk. Het voorste gedeelte is haakvormig gebogen, ten einde den rand der kardoeshuls te kunnen omvatten. Ten andere is de trekker aan die zelfde zijde voorzien van eene nok (41), die schuift in eene gleuf (42) van het blok, waardoor de gewenschte achterwaartsche beweging wordt medegeedeeld.

Wanneer de kulas geopend is, belet eene stuitingschroef (22), die, door den linkerkulaswand gaande, in eene groef (24) van het sluitstuk vat, dat dit laatste uitvalt. Een veerend plaatje (23), geplaatst onder den kop der stuitingschroef, voorkomt, dat deze op marsch terugloopt en verloren raakt.

De richtmiddelen, bestaande uit een gewonen opzet en eene vizierkorrel, vertoonen weinig bijzonders. Hieromtrent zij alleen vermeld, dat de opzetstang van tanden voorzien is, waarin een worm vat tot het mededeelen van

kleine verplaatsingen; deze verbinding kan echter desverkiezende worden opgeheven, waardoor de opzet vrij in den koker verschoven kan worden. Geldt het eene fijnere richting, dan kan gebruikt gemaakt worden van kruisdraden, die men zoowel aan den opzet als aan de vizierkorrel aantreft.

Nog moet opgemerkt worden, dat tusschen de slagveer en den haan een »exerceerhaak» kan worden ingeschakeld, waardoor de veer bij oefeningen buiten werking gebracht wordt.

Ten andere mogen wij niet nalaten er de aandacht op te vestigen, dat, hoewel het beschreven sluitmechanisme in menig opzicht — met name met het oog op de eenvoudige samenstelling en het gebruik van slechts twee veeren — eene doelmatige constructie mag genoemd worden, hieraan eene »veiligheidsinrichting voor nabranders» ontbreekt. En toch moet ongetwijfeld eene dergelijke inrichting voor snelvuurgeschut als noodzakelijk beschouwd worden, daar de bediening zich bij eene zoo groote vuursnelheid er niet altijd rekenschap van zal geven of het schot inderdaad is afgegaan; de veiligheidsinrichting moet alsdan mogelijke ongelukken, door nabranders te veroorzaken, voorkomen.

Naar het ons toeschijnt zal het echter den fabrikant niet moeilijk vallen, alsnog zijn sluitsysteem in de aangegevene richting te verbeteren.

Aan de hand van de voorafgaande technische beschrijving is nu gemakkelijk in te zien, hoe het sluitmechanisme werkt; gaan wij dit dan beknopt na.

Veronderstel, het schot is gevallen.

Het sluitstuk wordt geopend door den hefboom achterover te halen. Bij het begin van deze beweging loopt de nok der kruk achteruit in het gedeelte der groef, dat concentrisch is met de krukas, zoodat het sluitstuk niet verplaatst wordt. Intusschen wordt de slagveer gespannen, doordien de nok van den hefboom den duim van den haan neerdrukt.

Zoodra echter de nok der kruk in het hellend gedeelte der groef gekomen is, begint het sluitstuk te dalen. Gelijkzeitig vangt ook de patroontrekker zijn achterwaartsche beweging aan, aanvankelijk zeer langzaam, doch voldoende krachtig om de huls vrij te maken. Indien vervolgens het sluitstuk zoover gezakt is, dat de ziel van den vuurmond vrij komt, maakt de aftrekker, tengevolge van eene plotselinge verandering in de richting der groef, waarin zijne nok zich verplaatst, eene energieke beweging, waardoor de huls geheel wordt uitgeworpen. Op dit oogenblik belet de stuitingschroef het sluitstuk verder te dalen.

De vuurmond kan thans geladen worden.

De nieuwe patroon wordt zoover ingebracht, dat de rand der huls stoot tegen den haak van den patroontrekker. Het sluitstuk wordt weder gesloten door den hefboom naar voren te drukken. Gedurende deze beweging schuift het hellend vlak aan de bovenzijde van het sluitstuk de patroon en dus ook den patroontrekker zooveel nodig naar voren. Indien het sluitstuk zoo hoog mogelijk gerezen is, sluit de frontplaat volkomen aan tegen den

bodem der huls, terwijl de kruk den verticalen stand doorloopen heeft en nu aanligt tegen den vuurmond. Dientengevolge wordt het sluitstuk ten slotte op drieërlei wijze in den gesloten toestand vastgehouden: door zijn eigen gewicht, dat op de kruk drukt; door de reactie van de kruk en den hefboom bij het vuren, en eindelijk met behulp van de vroeger genoemde veerpal.

Thans ligt ook de nok van den hefboom niet meer tegen den duim van den haan, zoodat deze laatste kan vooruitsnellen. Dit wordt echter voorloopig nog belet door de stang, die nu tegen den bek van den trekker aanligt. Een ruk aan het afrektouw maakt ten slotte den haan vrij, die onder den invloed van de slagveer vooruit schiet en het slaghoedje in de patroonhuls ontsteekt.

Het is onmogelijk het schot te doen afgaan, vóórdat de kulas volkomen gesloten is, en wel om een drietal redenen: de slagpin bevindt zich dan nog niet tegenover het slaghoedje, de trekker kan niet werken op de stang en de duim van den haan zal stooten tegen de nok van den hefboom, voordat de slagpin het slaghoedje kan bereiken.

Ook is het onmogelijk reeds bij het sluiten het slaghoedje te ontsteken, daar het voorvlak van het sluitstuk langs den bodem der huls *glijdt*.

De *affuit* (fig. 4 en 5) bestaat uit twee zijwangen, die door een viertal dwarsplaten, het staartbeslag en de eigenaardige asplaten tot een stevig geheel vereenigd zijn. Een en ander is vervaardigd van staalplaat.

De lijn, die het midden der tappannen vereenigt met het steunpunt van den staart op den grond, valt nagenoeg samen met de as der zijwangen, waardoor de affuit weinig gevaar loopt door te buigen. De zijwangen zijn op de as bevestigd door middel van twee platen, die vastgeklonken zijn aan de binnenzijde en ook aan de asplaten. In deze platen zijn de tappannen aangebracht.

De zacht-stalen as is vierhoekig in doorsnede en, ter wille van de lichteheid, tusschen de asarmen hol. Zij is versterkt door de boven- en onderasplaten (3), die samen één geheel vormen.

De *richttoestel*, die, zooals wij reeds opmerkten, alleen dient tot het geven van de elevatie, bestaat uit een getanden boog (14), bevestigd aan het bovengenoemde oor onder de kulas, en een radersysteem. Op den boog werkt namelijk een rondsel (15), dat bevestigd is op eene horizontale as, die tevens een wormrad (16) draagt. Rondsel en rad zijn met elkander verbonden door middel van wrijving, waarvan de weerstand behoorlijk geregeld kan worden. Het geheele samenstel ligt tusschen de beide zijwangen, terwijl ten slotte op laatstbedoeld rad een worm (17) werkt, op welks as de kruk (18) gestoken is, waarmede de elevatie wordt medegedeeld.

Door aan het richtmechanisme deze inrichting te geven, heeft men getracht nadeelige schokken bij het afgaan van het schot te ontloopen.

Behalve de richtspaak (12), bevestigd buiten tegen de rechterzijwang, en de kappen voor de monding en de kulas, die onder de as kunnen gehangen worden, voert de affuit geene benooidigheden mede.

Aan het linkerrad is eene eenvoudige rem (19) aangebracht.

De *munitievoorwagen* wijkt, wat de algemeene inrichting betreft, niet af van de tegenwoordig gebruikelijke modellen. Onder de voetplank, die uit twee scharnierbare helften bestaat, treft men een linker- en een rechtergereedschapskist aan, waarin o. a. ook enkele benooidigheden geborgen worden, welke bij vele andere systemen aan de affuit worden medegenomen, zooals de vereenigde wisscher en aanzetter.

Alleen de munitieverpakking verdient nog een oogenblik onze bijzondere aandacht.

De munitiekist is van hout vervaardigd en voorts van een stevig ijzeren beslag voorzien. Zij telt 48 ligplaatsen voor patronen.

De patronen liggen in groepen van 8, zoodat dus 6 grootere vakken gevormd worden. Zij rusten op losse rakken en worden ter hoogte van het zwaartepunt van het projectiel en nabij den bodem der huls ondersteund. Genoemde rakken zijn in verticale geleiders geschoven en worden door veeren van boven naar beneden gedrukt. Dientengevolge wordt elke patroon afdoend vastgehouden, onverschillig het aantal schoten, dat nog in de kist aanwezig is.

Nog worden medegevoerd lederen patroontasschen, die elk vier patronen kunnen bergen.

De *caisson* draagt een voorraad mede van 96 schoten. Vóór- en achterwagen komen geheel overeen met den beschreven munitievoorwagen, alleen kan de langboom van den achterwagen — zooals wij reeds opmerkten — door een disselboom vervangen worden, waardoor een onafhankelijk voertuig wordt gevormd en alle drie de munitievoertuigen onderling verwisselbaar zijn. Natuurlijk is het niet noodig de uitrusting van vóór- en achterwagen geheel te doen overeenstemmen met die van den munitievoorwagen, wat betreft de pioniergereedschappen, verwissel- of reservestukken en verder toebehooren. Een en ander is oordeelkundig verdeeld over de 9 caissons, die tot de formatie eener batterij behooren.

De langboom van de achterwagens N°. 3, 6 en 9 draagt aan een arm een reserverad in verticalen stand.

Zooals reeds uit het voorafgaande is gebleken, wordt, wat de *munitie* aangaat, gebruik gemaakt van eene eenheidspatroon als bij de handvuurwapenen.

De huls is geconstrueerd volgens het welbekende systeem HOTCHKISS. Zij bestaat uit een getrokken lichaam, uit een in- en een uitwendige versterking aan den onderrand, en uit een afzonderlijken bodem, welke deelen zorgvuldig door middel van een zestal klinkboutjes tot een solied geheel

vereinigd zijn. Deze constructie heeft het mogelijk gemaakt de huls, ter besparing van gewicht, van aluminium te vervaardigen.

Het messing slaghoedje, van gewone inrichting, wordt los in den bodem der huls geplaatst en daarna eene gasdichte afsluiting verkregen door de versterkingsbanden er tegenaan te persen.

De lading bestaat uit 800 gram Fransch kruit BN_4 , terwijl de initiaalontsteking wordt verkregen door 5 gram geweerkruid, opgenomen in een kartonnen, met gaas afgesloten ring.

De »gewone» granaat is van een koperen geleiband voorzien en voorts voor ijzercentreeing ingericht. De schokbuis wordt in den bodem geschroefd. De vulling bestaat uit 165 gram geweerkruid.

De wand der granaatkartets is vervaardigd van smeedijzer; volgens den fabrikant vereischt deze projectielconstructie geen getrokken stalen bus. Geleiding en centreeing geschieden als bij de granaat.

De wand is inwendig voorzien van zes langsgroeven, ten einde eene gewenschte verdeling bij het springen te verkrijgen.

Op de bus is een gietijzeren kop geschroefd, die zoowel de tijdschokbuis als de springlading opneemt. Een gesmeed stalen bodem sluit de bus aan de onderzijde.

De vulling bestaat uit 165 hardlooden kogels, die door horizontale gietijzeren schotten van elkander gescheiden worden; laatstgenoemde zijn zoodanig ingericht, dat elk schot in zes stukken springt, waardoor in het geheel 66 scherven verkregen worden. Het gewicht van deze vulling aan kogels en schotten bedraagt meer dan 66% van het volledige projectielgewicht; het totale aantal springstukken wordt opgegeven ruim 235 te zijn.

Aan de kartets, met dunnen messingen wand, valt alleen als eene bijzonderheid op te merken, dat zij voorzien is van een valschen houten kop om haar even lang te maken als de beide overige projectielsoorten. De inhoud wordt gevormd door 200 hardlooden kogels.

Wij vestigen er ten slotte de aandacht op, dat bij dezen vuurmond geen ringgranaat, of in het algemeen geen granaat voor »scherfwerking», gebruikt wordt, doch dat wèl de granaatkartets van eene bus met dubbele werking voorzien is.

Wat de buizen betreft, achten wij het niet noodig in vele bijzonderheden te treden, daar zij grootendeels herinneren aan bestaande typen.

Zoo vertoont de bodemschokbuis veel overeenkomst met de bus C/80 der Duitsche veldartillerie, die wij als bekend mogen beschouwen. De ontstekingsnaald staat op den bodem der bus en bezit een ruw oppervlak. Over het bovineinde dier naald is een aanbeeld geschoven, bestaande uit een messing cylinder vol gegoten met lood. Bij het afgaan van het schot schuift dit aanbeeld over de naald tot tegen den bodem der bus, om thans één geheel hiermede te vormen, bij eene plotselinge vertraging van de snelheid der granaat vooruit te schieten en zodoende het slaghoedje te ontsteken.

De kop der buis is voorts van een scherp toeloopenden rand voorzien, die tegen het projectiel aanligt en dienst doet als »gas-check».

De tijdschokbuis doet ons, wat de tijdinrichting aangaat, denken aan de hier te lande gebruikelijke typen. Immers, in het bovengedeelte der buis hangt een percuteur, welks vleugels bij het afgaan van het schot afbreken, waardoor de detonateur op de naald valt en ontploft. De schokinrichting komt schier volkomen overeen met de boven reeds beschrevene, terwijl het geheel, ook met de betrekking tot de wijze van tempeeren, ons de Fransche tijdschokbuizen met sasslang en tempeerhoed voor den geest roept. Alleen zij nog opgemerkt, dat deze buis van aluminium vervaardigd is en dat de verdeelingen loopen tot 15 seconden, overeenkomende met een afstand van 4500 M.

De bediening bestaat, volgens een ontwerp-reglement, uit 6 man, terwijl 3 reservenummers zijn uitgetrokken.

Wij laten hierachter volgen een tabel, bevattende verschillende getalengegevens, benevens een uittreksel van de schootstafel voor het besproken veldkanon.

Zooals wij reeds met een enkel woord in den aanhef vermeldden, wordt in HOTCHKISS' etablissementen nog een tweede type veldkanon van 75 mM. vervaardigd, en wel een zeer lichte vuurmond L/22, meer in het bijzonder bestemd voor het gebruik in berg en moerasachtige streken, of in het algemeen, in terreinen met moeilijk begaanbare wegen. Wij hebben gemeend voor de technische beschrijving van dit materieel mede eenige ruimte in beslag te mogen nemen, daar het ons toch voorkomt, dat een dergelijk veldgeschut ook in onze doorsneden en, tengevolge van de gestelde inundatiën, veelal doorweekte terreinen, wegen en accessen, uitstekende diensten zou kunnen bewijzen. Vooral dan, wanneer de veldartillerie in de liniën zal zijn opgenomen, kan een vuurmond met een in zoo hooge mate mobiel karakter van onschatbare waarde zijn. Men bedenke toch, dat, volgens achterstaande tabel, vuurmond en affuit slechts 451 KG. wegen, terwijl de gevulde voorwagen een gewicht van 614 KG. vertegenwoordigt; deze bedragen zijn voor het zwaardere type respectievelijk 780 en 800 KG., waardoor op het opgelegde stuk een verschil wordt verkregen van niet minder dan 515 KG.!

Gaan wij allereerst na, hetgeen de fabrikant in het algemeen omtrent het hierbedoelde materieel mededeelt, om daarna meer uitvoerig stil te staan bij het sluitmechanisme.

De overwegende tactische eisch van aanzienlijke beweegbaarheid en dus gering gewicht, heeft noodwendig er toe moeten leiden een gedeelte van het anders bereikbare ballistische vermogen op te offeren. Toch mogen de ballistische eigenschappen van bedoeld materieel nog alleszins voldoende geacht worden, terwijl 120 schoten per kanon kunnen worden medegevoerd.

Schootstafel.

Gewicht van de lading. . . 0 800 KG. BN.
 » » het projectiel 6,000 »
 Aanvangssnelheid. 530 M.
 Verheffingshoek. 0°17'
 Lengte van de richtas. . . 1000 mM.

Dracht.	Richthoek.	Opzethoogte	Derivatie.	Correctie voor de derivatie.	Vluchttijd.	Invalshoek.	Eindsnelheid.
M.	° ' "	mM.	M.	mM.	"	° ' "	M.
100	—	—	—	—	0,2	—	516
500	0 16	4,6	0,1	0,2	1,0	0 37	461
1000	0 56	16,3	0,5	0,5	2,2	1 30	401
1500	1 44	30,3	1,3	0,9	3,6	2 42	352
2000	2 43	47,5	2,6	1,6	5,1	4 14	316
2500	3 52	67,6	4,8	1,9	6,7	6 7	293
3000	5 12	91,0	8,1	2,7	8,4	8 20	273
3500	6 42	117,4	12,7	3,7	10,4	10 55	257
4000	8 23	147,4	19,1	4,8	12,5	13 51	242
4500	10 18	181,7	27,5	6,2	14,7	17 9	228
5000	12 28	221,0	38,9	8,0	17,2	20 51	215
5500	14 55	266,4	54,0	10,2	19,8	25 4	203
6000	17 49	321,4	74,2	13,0	22,8	29 53	192

Het sluitmechanisme is zeer eenvoudig en zoodanig geconstrueerd, dat geen nadeelige invloed van stof of slijk behoeft gevreesd te worden; niettemin bezitten alle onderdeelen een groot weerstandsvermogen. Het sluitstuk wordt gevormd door eene horizontale wig, die het ontstekingsmechanisme opneemt. Het geheel telt niet meer dan acht deelen en bevat slechts één veer; schroeven en spieën komen er niet aan voor, zoodat het uiteennemen en in elkander zetten in eenige seconden en zonder gereedschappen kan geschieden.

De affuit, geheel van staal vervaardigd, vormt één solide lichaam; hare inrichting komt nagenoeg volkomen overeen met de boven beschrevene, zoodat ook weder eene schoprem den terugloop geheel opheft, uitgezonderd op zeer ongunstig terrein.

De munitievoorzagen, eveneens van metaal, neemt 40 schoten mede, benevens de gebruikelijke uitrusting-, verwissel- en reservestukken. De

munitie is verpakt in 4 van elkander onafhankelijke kisten, die snel kunnen afgenomen worden, hetzij ter wille van de vuurmondbediening, hetzij om het voertuig te ontlasten; deze inrichting biedt eigenaardige voordeelen aan bij het overtrekken van waterwegen en het marcheeren in moerassige of doorweekte terreinen.

De caissonvóór- en achterwagen is weder verwisselbaar met den munitie-voorwagen en ook in het algemeen overeenkomstig ingericht als die, behorende tot het zware type.

De munitie bestaat uit vier projectielsoorten van hetzelfde gewicht, te weten: eene gewone granaat, eene ringgranaat, eene granaatkartets en eene kartets, die alle met de kardoeshuls en het ontstekingsmiddel tot één geheel zijn vereenigd.

De granaat is voorzien van eene bodemschokbuis. Zij dient tot het beschieten van gedekte opstellingen.

De granaatkartets, met smeedijzeren wand, draagt eene buis met dubbele werking. De springlading is geplaatst in eene bodemkamer.

De kartets eindelijk, mede overeenkomstig ingericht als het gelijknamige projectiel van den zwaren vuurmond, geeft een zeer werkzaam schot tot op 250 M. vóór de monding.

Ook de harnachementen der paarden zijn met de meeste zorg bestudeerd.

Op voet van oorlog bestaat de batterij uit: 6 vuurmonden op affuit en even zoovele voorwagens, 6 caissons, één gereedschapswagen, die ook een smidse bevat, en een bagagewagen.

Keeren wij thans tot het sluitmechanisme terug (fig. 6, 7, 8 en 9).

Het achtervlak der ligplaats van het sluitstuk helt ten opzichte van de zielas, terwijl het voorvlak loodrecht hierop staat. De dwarsdoorsnede is een rechthoek met afgeronde hoeken

Het sluitstuk wordt bij zijne bewegingen geleid door eene richelvormige verhooging van het ondervlak der ligplaats en hierin gestuit door een schroefbout, die in een groef in den bodem der wig vat.

Rechts in het achtervlak van de ligplaats zijn voorts de moederdraden voor de sluitschroef, benevens eene inzinking voor den kraag van den hefboom gesneden.

Zooals reeds uit het voorafgaande is gebleken, heeft het sluitstuk de gedaante van eene prismatische wig met afgeronde hoeken. Men onderscheidt hieraan zeven hoofddeeelen, te weten:

1°. De sluitschroef, die aan de binnenzijde van een hals voorzien is, waarin een spanvlak is gesneden.

2°. De bewegingshefboom met langen en korten arm, die één geheel vormt met de spil, waarop bovengenoemde schroef gestoken is, en voorts een kraag met nok draagt.

3°. De moer-trekker (»détente femelle»), die den hierna te noemen vaar-trekker (»détente mâle») in zich opneemt. Deze is onder meer voorzien

van eene nok, die tegen het spanvlak der sluitschroef aanligt. Voorts treft men, ook op het buitenoppervlak, twee verhoogingen aan, waartusschen eene nok van den later te vermelden percuteur vat. In den binnenwand is eene ligplaats aangebracht voor de spannok van den vaar-trekker.

4°. De spiraalvormige slagveer, die geschoven is over de stift van den vaar-trekker, dus binnen den moer-trekker ligt en tegen den massieven bodem hiervan steunt.

5°. De vaar-trekker, die voorzien is van een stiftvormig gedeelte, dat gestoken wordt in de uitboring van den moer-trekker en van een kraag, die zich aan de rechterbuitenzijde der wig bevindt. De stift draagt de reeds genoemde spannok. Onder den kraag is eene stootnok aangebracht in verband met de nok op den kraag van den hefboom, terwijl eerstbedoelde kraag nog eene bekvormige verhooging vertoont. De slagveer, die, zooals wij zagen, om de stift gelegd is, rust tegen een rand van dezen trekker, die niet, zooals de moer-trekker in horizontalen zin verschoven, daarentegen wèl om zijne as gedraaid kan worden.

6°. De percuteur, die de slagpin opneemt, draaibaar is om eene verticale as en met eene nok vat tusschen de beide verhoogingen op den moer-trekker.

7°. De afsluitplaat, die in het voorvlak der sluitwig geschroefd en van een zundgattap voorzien is.

Nog is in den rechterwand der wig een boutje geschroefd met tandvormigen kop, waarvan de bestemming later zal blijken.

Het linkergedeelte van het sluitstuk is weggenomen tot het vormen van een naar voren verwijd laadgat. Ten slotte is in het bovenvlak eene groef aangebracht voor de geleinok van den patroontrekker. Deze groef loopt aanvankelijk evenwijdig met het voorvlak der wig, doch verandert boven het laadgaat plotseling achterwaarts van richting.

De patroontrekker ligt in den bovenwand der kulas. Hij omvat met het vooreinde den rand der huls, draagt aan de onderzijde eene nok, die zich in de genoemde groef der wig verplaatst, en wordt door middel van vleugels aan den bovenkant in zijne ligplaats recht achter- of vooruit bewegen.

Veronderstel nu, dat de vuurmond gesloten is en geopend moet worden.

Daartoe wordt, indien men zich achter den vuurmond geplaatst denkt, de lange hefboomsarm achterwaarts omgedraaid en vervolgens het sluitstuk rechts uitgetrokken.

Gedurende de eerste beweging wordt de percuteur gespannen.

Immers, bij de wenteling van de schroef glijdt haar spanvlak langs de nok van den moer-trekker, die, niet kunnende draaien, zich in horizontalen zin naar rechts verplaatst. Daardoor wordt de spiraalveer samengedrukt en tevens de percuteur gedwongen eene wenteling naar rechts om zijne verticale as te volbrengen, daar zijne nok, zooals wij zagen, tusschen de verhoogingen op den moer-trekker wordt vastgehouden en dus medegenomen.

Tegen het einde van deze beweging stooten de nokken op de kragen van

den hefboom en van den vaar-trekker tegen elkander, waardoor laatstgenoemde genoodzaakt wordt naar voren te draaien, totdat zijne spannek schuift in de daartoe bestemde ligplaats binnen den moer-trekker. Op dit oogenblik is de percuteur dus inderdaad gespannen, terwijl de bek buiten op den kraag van den vaar-trekker aanligt tegen den randvormigen kop van bovengenoemd boutje.

De patroonhuls is intusschen geleidelijk teruggetrokken, om op het oogenblik, dat het laadgat voor de ziel gekomen is, met kracht te worden uitgeworpen, daar alsdan de patroontrekkernok zich plotseling in het schuine gedeelte der groef in het sluitstuk beweegt.

Eene nieuwe patroon kan dus worden ingebracht.

Door omgekeerd als zoeven te werk te gaan wordt het sluitstuk gesloten, vervolgens de haak van het aftrektouw bevestigd tusschen den bek van den vaar-trekker en den tand van het boutje, om ten slotte door een ruk aan dit touw den vaar-trekker te dwingen achterwaarts te wentelen. Hierdoor verlaat de spannek hare insnijding, de moer-trekker komt dus vrij, snelt onder den invloed van de zich ontspannende slagveer naar links, den percuteur met zich medenemende, waardoor de slagpin de lading ontsteekt.

Nog zij opgemerkt, dat het geheel zeer gemakkelijk is uiteen te nemen en weder te monteeren, terwijl ook de percuteur kan vervangen worden zonder dat daartoe andere deelen behoeven verwijderd te worden.

Wij besluiten weder met eenige getallengegevens en een uittreksel van de schootstafel, door de firma **HOTCHKISS** voor het veldkanon van 75 mM. Licht L/22 ontworpen.

Afmetingen en Gewichten.

Onderwerp.		
<i>Vuurmond.</i>		
Kaliber	mM.	75
Totale lengte	»	1768
Ziellengte	Kal.	22
Trekhelling	Grad.	6
Aantal trekken	»	24
Lengte van de richtas	mM.	633,5
Totaal gewicht	KG.	168
<i>Munitie.</i>		
Gewicht van de patroonhuls	KG.	0,615
» » » lading	»	0,375
» » het projectiel	»	4,550
Totaal gewicht van de patroon	»	5,540
Totale lengte » » »	mM.	367
Lengte van het projectiel met buis	Kal.	2,85
Springlading van de granaat	Gr.	190
» » » granaatkartets	»	60
Aantal kogels van de »	»	115
» » » » kartets	»	114

Onderwerp.		
<i>Affuit.</i>		
Hoogte van de as der tappen boven den grond.	mM.	785
Spoorbreedte	»	1020
Middellijn van het rad }	»	1150
Gewicht » » » }	KG.	43
Grootste elevatie.	Grad.	22
» declinatie.	»	10
Gewicht van de affuit.	KG.	187
» » » uitrustingstukken	»	10
Totaal gewicht van de uitgeruste affuit.	»	283
» » » » » met vuurmond	»	451
<i>Voorwagen.</i>		
Gewicht van den ledigen voorwagen.	KG.	360
» » de uitrustingstukken	»	32
» » » munitie	»	222
Aantal medegevoerde schoten.	»	40
Gewicht van den volledig uitgerusten voorwagen.	»	614
<i>Caisson.</i>		
Gewicht van de munitie (80 schoten).	KG.	444
» » » uitrustingstukken	»	75
Totaal gewicht van de uitgeruste caisson	»	1252
Aantal schoten per batterij.		720
» » » stuk.		120
Gewicht van het aangespannen stuk	KG.	1065
Treklust per paard (1)	»	177
Gewicht van de aangespanne caisson.	»	1252
Treklust per paard (1)	»	209

(1) Gerekend op eene bespanning van 6 paarden.

Schootstafel.

Gewicht van de lading. . . 0,375 KG. C₂.

» » het projectiel. 4,550 »

Aanvangssnelheid. 400 M.

Verheffingshoek. 0°19'

Lengte van de richtas. . . 633,5 mM.

Dracht.	Richthoek.	Opzethoogte.	Derivatie.	Correctie voor de derivatie.	Vluchttijd.	Invalshoek.	Eindsnelheid.
M.	° ' "	mM.	M.	mM.	"	° ' "	M.
100	0 11	2,0	—	—	0,3	—	386
500	1 10	11,0	0,2	0,3	1,4	1 6	338
1000	2 13	24,5	0,9	0,6	3,0	2 39	300
1500	3 41	40,6	2,4	1,0	4,7	4 40	274
2000	5 23	59,4	4,8	1,5	6,6	7 8	252
2500	7 16	80,5	8,8	2,2	8,7	10 3	231
3000	9 27	105,1	14,3	3,0	11,1	13 30	214
3500	12 14	136,5	21,8	4,0	13,6	17 36	200
4000	16 19	185,5	31,3	5,1	16,1	22 30	187

(Wordt vervolgd.)

Nummerverwisseling bij de militie,

DOOR

L. F. G. P. SCHREUDER,

Referendaris bij het Departement van Binnenlandsche Zaken.

(Vervolg van N°. 1, bladz. 53.)

Art. 65 der wet bepaalt de voorwaarden, de eischen, waaraan de loteling moet voldoen om toegelaten te kunnen worden tot het waarnemen van den dienst van een ander loteling. Hij moet: 1°. tot dezelfde lichteing en dezelfde provincie behooren; 2°. op het tijdstip der nummerverwisseling niet verplicht zijn te dienen; 3°. geschiktheid voor den krijgsdienst bezitten, en 4°. als hij vroeger in krijgsdienst is geweest, overleggen het bewijs van zijn ontslag uit dien dienst en een getuigschrift van den bevelhebber, onder wien hij laatstelijk heeft gediend, inhoudende, dat hij zich gedurende zijn diensttijd goed heeft gedragen. Bovendien — en dit is eene 5de voorwaarde — mag hij niet voor altijd of voorloopig van den dienst bij de militie uitgesloten zijn (artt. 55 en 56 der wet). Art. 32 van het Kon. Besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* n°. 46) voegt daaraan nog tweeërlei eisch toe, en wel: 6°. zoo hij minderjarig is — alzoo mag hij gehuwd of weduwnaar met of zonder kinderen zijn (VAN MAANEN, 1879, bladz. 453) — overlegging van een bewijs van toestemming van zijn vader of voogd, en 7°. zoo hij voor de militie is ingeschreven in een ander militiedistrict, dan waartoe de andere loteling behoort, overlegging van een uittreksel, voor zooveel hem betreft, uit het lotingsregister.

Dat hij aan de sub 1°. vermelde voorwaarde voldoet, kan blijken uit het over te leggen bewijs model n°. 1 lit. A, vastgesteld bij art. 2 van het Kon. Besluit van 17 December 1861 (*Stbl.* n°. 127) — zie hierover VAN MAANEN, 1863, bladz. 52 — en tevens uit de lotingsregisters der gemeenten van het militiedistrict en c. q. uit het hierboven sub 7°. aangeduid uittreksel.

De sub 2°. gestelde eisch, van het voldoen waaraan niet uit evengenoemde stukken kan blijken, geeft aanleiding tot een paar vragen. Ik heb hiervoren reeds als mijn gevoelen doen kennen, dat eene krachtens art. 9 der wet aangegane verbintenis of de toelating als vrijwilliger voor de militie den

loteling niet uitsluit van de bevoegdheid om als nummervwisselaar op te treden. Daarentegen houd ik voor wèl uitgesloten den loteling, die vóór 1 Januari van het jaar zijner inschrijving voor de militie in krijgsdienst is getreden en, in verband hiermede, vrijgesteld is op grond van art. 47, 4°, en den loteling, wien vrijstelling is verleend op grond van 5° of 6° van dat artikel, in een en ander geval zoo de reden dier vrijstelling nog bestaat op het tijdstip, waarop zijne toelating als nummervwisselaar zou worden verzocht.

De andere vragen zijn: *a.* welk tijdstip wordt bedoeld met »het tijdstip der nummervwisseling»? en *b.* welke is overigens de zin van »het niet verplicht zijn te dienen»?

Op de sub *a* vermelde vraag zou ik, om na te melden redenen, antwoorden: het tijdstip, waarop *de toelating* als nummervwisselaar wordt gevraagd bij militieraad of bij Gedeputeerde Staten. Het antwoord, op die vraag te geven, reikt intusschen verder, en wel wegens het bepaalde bij art. 68, in verband met art. 67, 1°, der wet. Daarom meen ik die artikelen te dezer plaatse te moeten bespreken. Volgens het eerstgenoemde wordt o. a. de nummervwisselaar uit den dienst ontslagen, zoodra blijkt dat hij in strijd met de wet is aangenomen. Wanneer moet een nummervwisselaar beschouwd worden te zijn *aangenomen*?

De wetsontwerpen van 22 April 1856 en van 27 April en 23 September 1857 hielden een artikel in, bepalande: »Eene nummervwisseling wordt gerekend eerst dan tot stand te zijn gebragt, wanneer de als nummervwisselaar in dienst gestelde bij het corps is goedgekeurd of bij nader onderzoek, ingevolge art. 134, voor de dienst geschikt is bevonden». Zulke bepaling wordt in de wet van 1861 niet aangetroffen. Wel werd in de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer ad art. 174 gezegd: »Wanneer men in aanmerking neemt, dat de plaatsvervanging of nummervwisseling eerst dan geacht kan worden tot stand te zijn gebragt, niet wanneer de plaatsvervanger of nummervwisselaar slechts door den militieraad is goedgekeurd, maar dan eerst, wanneer hij werkelijk aan de militaire autoriteit *overgeleverd en ingelijfd is*, dan», doch art. 72 — waarover nader — doet, door het voorschrift, dat *het stellen* van een nummervwisselaar geschiedt bij overeenkomst, die bij notarieele akte wordt verleden, de rechtsbetrekkingen tusschen den Staat en de beide lotelingen en die tusschen deze lotelingen onderling, voortvloeiende uit de nummervwisseling, tot stand komen zoodra de betrekkelijke overeenkomst, tusschen de lotelingen of hunne wettige vertegenwoordigers gesloten, hare uitdrukking vindt in eene notarieele akte. Dat de nummervwisseling hiermede niet volledig haar beslag verkrijgt, maar, voor zooveel de Staat er bij betrokken is, opgevolgd moet worden door de inlijving en den dienst van den nummervwisselaar, spreekt vanzelf. Die civiel-rechtelijke overeenkomst brengt teweeg, dat het administratief uitvoerend gezag medewerking moet verleen en ter bereiking van haar doel (zie artt. 175—177)

en beschermend voor den nummerverwisselaar moet optreden in het geval van art. 73.

De vermelde wetsontwerpen zijn intusschen niet zonder waarde voor de beantwoording der vraag, wat het woord »aangenomen» beteekent. Men zie o. a. hunne artt. 80, 91 en 105. Volgens deze zou het onderzoeken en aannemen of afwijzen der nummerverwisselaars geschieden door den militieraad of door eene commissie uit Gedeputeerde Staten. Beslissend is dit evenwel op zichzelf niet ter bepaling, dat het woord »aangenomen» in art. 68 der wet in dien zin moet worden opgevat, dat daarmede bedoeld wordt de toelating door militieraad of door Gedeputeerde Staten.

In zake nummerverwisseling komen, evenals in cas van plaatsvervangng, drie tijdstippen in aanmerking: 1°. dat der toelating; 2°. dat, waarop de aangegane overeenkomst bij notarieele akte geconstateerd is, en 3°. dat der aflevering ter inlijving.

In de Memorie van Toelichting leest men ad artt. 73—76: »Als men voorts let op de aan den militieraad opgedragen taak, het beoordeelen der redenen van vrijstelling en het onderzoeken, aannemen of afwijzen van plaatsvervangers en nummerverwisselaars, zal men erkennen» enz.

Blijkens het V. V. ad art. 65 (art. 68 der wet) werd het niet billijk geacht, den vervangene te bezwaren ingeval een plaatsvervanger of nummerverwisselaar in strijd met de wet aangenomen en ingelijfd is; het ontslag van den ingelijfde zou, meende men, een noodzakelijk gevolg zijn van eenen door de bevoegde autoriteit beganen *misslag*. De Regeering gaf in haar antwoord dit laatste en de beweerde onbillijkheid niet toe. »De ondervinding» — zeide zij — »heeft geleerd, dat misslagen in de aanneming van plaatsvervangers of nummerverwisselaars van de zijde der autoriteit tot de zeldzaamheden behooren. Aanneming in strijd met de wet wordt doorgaans veroorzaakt door bedrog van de zijde der belanghebbenden, zooals door het gebruik maken van valsche of vervalschte attesten, het verzwijgen van vroeger ondergane veroordeelingen of van wegzending met een briefje van ontslag; omstandigheden, waarmede de burgemeesters of militieraden niet altijd bekend zijn. . . . Meestentijds worden dergelijke met de wet strijdige aannemingen reeds zeer spoedig na de aanneming en inlijving ontdekt».

Duidelijk blijkt hieruit, dat met »aanneming» bedoeld werd »toelating» door militieraad of Gedeputeerde Staten.

ad 1^m. Het woord »aangenomen» vindt men ook in de slotzinsnede van art. 35 van het Kon. Besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* n°. 46). Dáár kan het onmogelijk iets anders beteekenen dan »toegelaten». Had het nu in art. 68 der wet een anderen zin, werd hier een ander moment bedoeld, dan mag men 't er voor houden, dat het niet zou zijn gebruikt in het Kon. Besluit, om daarmede iets anders aan te duiden.

Art. 68 spreekt in éenen adem van plaatsvervanger en nummerverwisselaar. Het geldt dus gelijkelijk voor beiden. Wanneer nu blijkt dat »aangenomen»

voor den plaatsvervanger slechts »toegelaten» kan beteekenen, dan is het pleit ook beslist voor den nummerverwisselaar. Welnu, dat de stellers der wet het tijdstip der toelating hebben bedoeld, volgt, behalve uit de bovenvermelde parlementaire stukken, uit het 2de en het 3de lid van art. 11, bij art. 60, 3de lid, toepasselijk verklaard ten aanzien van den plaatsvervanger. Luidens deze wetsbepalingen wordt het bezit van de vereischten om plaatsvervanger te zijn, met uitzondering van de lichamelijke geschiktheid en van de gevorderde lengte, bewezen door een getuigschrift, ingericht in bij Kon. Besluit bepaalden vorm. Dit getuigschrift o. a. nu moet aan den militieraad of aan Gedeputeerde Staten worden overgelegd door den persoon, die als plaatsvervanger wenscht op te treden, alzoo vóór de toelating (art. 31 en 37 Kon. Besluit 8 Mei 1862, *Stbl.* n°. 46).

ad 2^m. Toch is er iets voor te zeggen, om het woord »aangenomen» te doen terugslaan op het tijdstip, waarop de aangegane overeenkomst van nummerverwisseling bij notarieele akte geconstateerd is. Immers de toelating door militieraad of door Gedeputeerde Staten is een voorbereidende maatregel, waardoor partijen of de Staat nog niet gebonden worden. Volgens art. 72 der wet geschiedt *het stellen* van een nummerverwisselaar bij overeenkomst, die bij notarieele akte wordt verleden. Deze bepaling heeft dan ook medegebracht, dat door de Regeering is aangenomen (zie VAN MAANEN, jaargang 1870, bladz. 36; 1875, bladz. 28; 1884, bladz. 649), dat de verbintenis tusschen de beide personen niet voortvloeit uit de toelating van den plaatsvervanger of nummerverwisselaar, maar slechts uit de bedoelde overeenkomst, waarvan hij, die een plaatsvervanger of nummerverwisselaar stelde, moet doen blijken door overlegging van een afschrift der betrekkelijke notarieele akte, zoodat overgave ter inlijving van een plaatsvervanger of nummerverwisselaar niet mag geschieden, zoolang laatstbedoeld stuk niet in handen is van de aangewezen autoriteit. Ik meen nochtans, dat 't allerminst des wetgevers bedoeling kan geweest zijn, als tijdstip van »aanneming» of van »nummerverwisseling» te doen gelden den dag van het verlijden van bovenbedoelde notarieele akte — een stuk, op welks inhoud het bij de zaak betrokken gezag geen invloed of toezicht heeft, zooals dit wel het geval was onder de wet van 1817 met de akten van plaatsvervanging. Dan zou men kunnen staan voor het feit, dat een plaatsvervanger of nummerverwisselaar *gesteld* werd vóórdat door militieraad of Gedeputeerde Staten omtrent de toelating uitspraak was gedaan. De wet beperkt partijen niet wat betreft het tijdstip, waarop de overeenkomst aangegaan of bij notarieele akte geconstateerd wordt, en belet dus niet dat, zooals in werkelijkheid reeds is voorgekomen, twee lotelingen vóór de toelating overeenkomen, dat de een, die recht op vrijstelling heeft of wien men hoopt, dat het lot voordeelig was, den dienst zal waarnemen van den ander, zoo deze tot dienst geroepen mocht worden. Al geschiedt het doen opmaken van de notarieele akte wegens de daaraan verbonden vrij aanzien-

lijke, bij afwijzing van den aangeboden persoon nuttelooze, kosten in den regel eerst na verkregen bewijs van toelating, een wettelijk vereischte is het niet. Bijzondere belangen van eene der partijen, gepaard met de wetenschap, dat de nummervwisselaar bevonden zal worden aan alle wettelijke eischen te voldoen, en met onderling vertrouwen, kunnen het doen verlijden van de notarieele akte vóór de toelating wenschelijk maken. Wel spreekt art. 35 van het Kon. Besluit van 1862 van het »Vervolgens» — d. i., na ontvangen bewijs van toelating — *overleggen* van afschrift der akte, doch aan dit voorschrift, bij het stellen waarvan men de practijk onder de militiewet van 1817, die zelfs een model der notarieele akte van plaatsvervanging aangaf, waarin het bewijs van goedkeuring werd vermeld, voor oogen had, kan worden voldaan ook al is de dagteekening der akte antérieur aan die van het admmissie-bewijs. Overlegging van het stuk reeds *bij* de aanvraag om toelating vitiëert de nummervwisseling ook niet (Vergelijk VAN MAANEN, jaargang 1894, bladz. 397).

ad 3^m. Het tijdstip van aflevering ter inlijving als beslissend te nemen zou niet overeen zijn te brengen met hetgeen hierboven ten opzichte van het tijdstip van toelating gezegd is. Het heeft m. i. intusschen dit voor, dat het meer practisch zou zijn, dan de beide andere tijdstippen, omdat het verhindert, dat personen bij de militie als plaatsvervanger of als nummervwisselaar dienen, die tijdens hunne aflevering in omstandigheden verkeerden, welke aan hunne toelating zouden in den weg hebben gestaan; zooals veroordeeling bijv. tot eene van de in art. 55 der wet genoemde straffen na de toelating. Maar werd de aflevering o. a. van den nummervwisselaar als het beslissend tijdstip aangemerkt voor de interpretatie van de woorden »op het tijdstip der nummervwisseling» in art. 65, en van het woord »aangenomen» in art. 68, dan zou niemand in wettelijken zin plaatsvervanger of nummervwisselaar kunnen genoemd worden, zoolang dat tijdstip niet is aangebroken en had mitsdien in de artt. 112, 174 en 175 niet gesproken mogen zijn van plaatsvervanger of nummervwisselaar, maar van hem, die als zoodanig is toegelaten of zich bij de in art. 72 bedoelde overeenkomst verbonden heeft om in de eene of de andere hoedanigheid den dienst van een militieplichtige waar te nemen.

Ik ben, zooals reeds hierboven is gezegd, al moge in sommige gevallen eene opvatting in anderen zin meer aanbevelenswaardig zijn, van oordeel, dat waar art. 65 gewaagt van »het tijdstip der nummervwisseling» en waar in art. 68 gesproken wordt van »aangenomen», naar de bedoeling van den wetgever alleen gelden kan de toestand, zooals die was op het oogenblik der toelating door militieraad of door Gedeputeerde Staten (7), en dat

(7) Aldus ook, wat »aangenomen» betreft, de ministerieele brieven in VAN MAANEN, 1862, bladz. 253, punt 1°; 1862, bladz. 294; 1863, bladz. 65 en 114; 1867, bladz. 143; 1873, bladz. 253. Zie mede *ead.* 1863, bladz. 24.

derhalve laatstgenoemd artikel, dat van een »ingelijfd» sprekende, slechts toepassing kan vinden na de inlijving, daar ook anders van »ontslag» de rede niet kan wezen (vergelijk VAN MAANEN, 1893, bladz. 48 en 67), niet kan worden toegepast op grond van omstandigheden, ontstaan na de toelating. Ontslag uit den dienst van een plaatsvervanger of nummerverwisselaar moet voor zulke omstandigheden zijn grond ontleenen aan eene andere wetsbepaling. De toepasselijkheid, al of niet, van art. 68, waarover de Minister van Oorlog of van Marine in hoogste ressort beslist, is niet zonder belang o. a. voor den militieplichtige, voor wien een *nummerverwisselaar* is ingelijfd (8), omdat, geschiedde het ontslag krachtens dat artikel, het stellen van een plaatsvervanger van de in art. 70 bedoelde, eerst na inlijving (VAN MAANEN, 1874, bladz. 405) te verkrijgen, vergunning afhankelijk en het stellen van een nieuwen nummerverwisselaar uitgesloten is. Luidens de M. v. B. aan de Eerste Kamer ad art. 67 is, terwijl voor het geval van art. 117 bij art. 69 bevoegdheid is gegeven om zich in den dienst te doen vervangen, deze bevoegdheid opzettelijk niet verleend voor het geval van art. 68, behoudens toepassing van art. 70, zoo van goede trouw blijkt (VAN MAANEN, 1874, bladz. 405).

Wat de vraag *b* aangaat, nl. welke de zin overigens is van het niet verplicht zijn te dienen? verwijs ik, met herinnering aan het medegedeelde omtrent hen, die de in art. 9 der wet bedoelde verbintenis aangingen, en hen, die als vrijwilliger voor de militie toegelaten of op grond van art. 47, 4°, 5° of 6°, vrijgesteld zijn, naar hetgeen hiervoren reeds is gezegd met betrekking tot de onmogelijkheid in vele gevallen, om *op het tijdstip, dat de toelating als nummerverwisselaar wordt gevraagd*, te weten, of de houder van eenig nummer reeds verplicht is te dienen.

Indien op dat tijdstip de beide lotelingen, die van nummer verwisselden, wisten, althans redelijkerwijze geacht moeten worden te hebben geweten, dat hij, die als nummerverwisselaar toegelaten is, wegens het door hem getrokken nummer zelf tot dienst verplicht is, dan werd de toelating (= aanneming) verkregen door misleiding van militieraad of van Gedeputeerde Staten, geschiedde zij alzoo buiten twijfel in strijd met de wet en is toepassing van art. 68 en, als gevolg daarvan, van art. 67, 1°, gerechtvaardigd (vergelijk VAN MAANEN, 1888, bladz. 719). Maar waar, zooals menigmaal het geval kan zijn, die wetenschap niet bestond of met grond betwijfeld kan worden, kan m. i. niet worden gezegd, dat de toelating in strijd is met de wet en kan zij haar effect niet verliezen door toepassing van art. 68. Het gevolg kan dan slechts zijn, dat, ook als de dienstplichtigheid van de beide nummers blijkt tijdens de verzending van de oproepingsbrieven voor de gewone aflevering, de toegelatene ingelijfd moet worden

(8) Werd een *plaatsvervanger* gesteld en werd hij krachtens art. 68 uit den dienst ontslagen gedurende de aansprakelijkheid van den vervangene, dan gelden voor dezen laatste de artt. 61 en 62.

voor den loteling, voor wien de toelating geschiedde, en deze laatste moet dienen op het nummer dat hij van den eerste overnam. Ik deel dan ook niet in het gevoelen van hen, die in zoodanig geval, of in het geval dat het nummer, hetwelk overgenomen werd door den loteling die een nummerverwisselaar deed aannemen, later evenzeer tot dienst verplicht, de aangegane nummervwisseling als vervallen beschouwd willen hebben of, zooals de Heer J. A. K., door aan art. 66 eene duiding te geven, welke het mede toepasselijk doet zijn op het buiten oproeping blijven van het nummer, overgenomen door den loteling die een nummervwisselaar stelde, aannemen: »dat, zoodra door inlijving van een aan de beurt liggend hooger nummer dat verwisseld is, de daaraan verbonden vrijdom ophoudt, de nummervwisseling mede eindigt door de feiten". Inlijving ook van den houder van het door den nummervwisselaar *getrokken* nummer *op dit nummer*, brengt, naar mijn oordeel, geene verandering teweeg in de positie of den rechtstoestand van den nummervwisselaar; met dit gevolg, dat in bovenbedoeld feit geen grond ligt om voor broeders van den nummervwisselaar de toepasselijkheid van art. 51, 6°, te doen ophouden, ook niet, zoolang de wettelijke militiediensttijd niet is vervuld. al dient hij tegelijkertijd krachtens eene verbintenis, aangegaan ingevolge art. 9 der wet of als vrijwilliger voor de militia. Aldus werd het ook begrepen in een aantal Koninklijke en rechterlijke beslissingen en ministerieele brieven, opgenomen in de Verzameling van VAN MAANEN.

Werd, in overeenstemming met het karakter van nummervwisseling en met de reeds besproken verklaring van den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij de beraadslaging in de Tweede Kamer afgelegd, de oproepingsbrief gesteld ten name van en gezonden aan den loteling, die als nummerverwisselaar toegelaten is, en *c. q.* van en aan den loteling, op wiens aanvraag die toelating geschiedde, dan zou de omstandigheid, dat beiden in de gewone aflevering begrepen moesten worden, op zichzelf geene moeilijkheid baren, evenmin als dit nu het geval is, zoo de houder van het overgenomen, aanvankelijk niet dienstplichtig nummer later op dat nummer ter inlijving moet worden opgeroepen.

Hiermede is evenwel niet gezegd, dat de regeling voldoende is. Er zijn inderdaad leemten in dit opzicht, hieruit, naar ik onderstel, voortspruitende, dat de makers der wet te veel gedacht hebben enkel aan nummervwisseling tusschen lotelingen, van wie de een stellig dienstplichtig en de ander vrijgesteld is om eene persoonlijke reden of wel een nummer trok, dat buiten oproeping blijft.

Als aan *A* uit *B* n°. 45 te beurt valt en hij, meenende dat dit nummer buiten oproeping zal blijven, het verwisselt met *C* uit *D*, die nummer 245 getrokken heeft en daarop dienstplichtig is — zie het 2de voorbeeld in noot 1 —, dan wordt, voor de uitvoering der wet, hunne positie aldus: *A* uit *D* met het dienstplichtig nummer 245, en *C* uit *B* met het vermoede-

lijk niet dienstplichtig nummer 45. Als nu beiden tot den dienst zijn aangewezen en blijkt, dat men n°. 45 ten onrechte als een zoogenaamd vrij nummer beschouwd heeft, dan kunnen beiden in laatstvermelde positie worden opgeroepen, ook tegen de gewone aflevering. Komen ze beiden op, dan is de zaak in zoover in orde. Zij staan met elkander gelijk, met dit voor *A* nadeelig verschil echter, dat *C*, als hij in persoon of bij plaatsvervanger dient, aan een broeder recht geeft op vrijstelling op grond van art. 48. Of nu *C*, die meende niet tot dienst verplicht te zullen zijn, tot eenige betaling aan *A* gehouden is, hangt af van de bedingen, door partijen ter zake gemaakt, en is eene quaestie, waarmede het administratief gezag zich niet heeft in te laten, maar die ter beslissing staat uitsluitend van den burgerlijken rechter. Eerst als door dezen de overeenkomst onherroepelijk ontbonden is verklaard, roept art. 73 der militiewet evengenoemd gezag tot inmenging.

Moeilijkheid ontstaat evenwel — niet alleen na gelijktijdige aflevering van beiden, maar ook als *C* eerst later wordt ingelijfd — wanneer deze laatste, ofschoon reeds dienende als bij verwisseling loteling uit *B* onder n°. 45, krachtens art. 73, of wel krachtens art. 67 zelf moet dienen op het door hem voor de gemeente *D* getrokken nummer 245. De wet bevat geene voorziening in deze bijzondere gevallen, die zich, voor zooveel art. 67, 1°, en art. 73 aangaat, zelfs kunnen voordoen nadat de nummerverwisselaar als zoodanig verscheidene jaren gediend heeft tegelijk met den loteling, voor wien hij werd toegelaten.

Ik waag het niet, denkbeelden aan te geven omtrent de wijze, waarop in elk dezer gevallen gehandeld zou kunnen worden met betrekking tot *A* of *B*. Die denkbeelden zouden verschillende casuspositiën tot grondslag moeten hebben, aan welke dit gemeen is, dat bij de toepassing er van geen beroep gedaan zou kunnen worden op eene stellige wetsbepaling, en dat, al wilde men de lacune aanvullen door zooveel mogelijk in den geest der wet en bij analogie van voor andere gevallen gegeven voorschriften te handelen, dit misschien zou baten voor zooveel den eenen betreft, maar niet tevens uitkomst zou geven voor den anderen. En toch zou, ook in het belang van contingents-aanvulling, de zaak ten opzichte van beiden in regelmaat gebracht moeten worden. De wet wijst de gevallen aan, waarin ontslag uit den dienst van ingelijfden moet plaats hebben. Daarbij wordt niet genoemd het geval, dat een op het overgenomen nummer dienend loteling (*C*), voor wien een nummerverwisselaar (*A*) diende die ontslagen is, evenzeer uit den dienst ontslagen moet worden en daarna opgeroepen om de plaats te vervullen of aan te vullen, open gevallen door het ontslag van zijn nummerverwisselaar. En al neemt men aan, dat het ontslag van eerstbedoelden loteling (*C*) ook zonder uitdrukkelijke wetsbepaling het gevolg *moet* zijn van de ontbinding der overeenkomst (art. 73) of van de nietigheid der nummerverwisseling (art. 67), of, om een derde geval er bij te noemen, van toepasselijkheid van art. 174, dan nog rijst de vraag, hoe te voorzien in de plaats, welke

open gevallen is voor de andere gemeente? Immers, door het ontslag van *C* als (bij verwisseling) loteling uit *B* onder n°. 45 en door zijne inlijving als loteling uit *D* onder nummer 245 mist de militie een man voor de gemeente *B*. Tenzij nu het ontslag van *A* gegrond was op art. 117, alinea 1, zou deze in dat gemis, hetwelk ontstaan kan jaren na het lichtingsjaar, kunnen voorzien, maar waar is de wetsbepaling, uit kracht waarvan hij — of in het geval van ontslag ex art. 117, alinea 1, de houder van het aan de beurt liggend hooger nummer uit *B* — ter aflevering opgeroepen en tot dienst verplicht kan worden; eene vraag, die ook geldt als de mutatie geschiedt na 1 Augustus (art. 115) en vóór 15 December van het lichtingsjaar?

Men werpe mij niet tegen, dat ik het oog heb op schier onmogelijke gebeurlijkheden. Daarom een geval uit de practijk.

De loteling *E* trekt voor de gemeente *F* n°. 14; aan den loteling *G* valt voor de gemeente *H* n°. 9 te beurt; beiden worden tot den dienst aangewezen. *E* wordt toegelaten als nummerverwisselaar voor *G*, die afschrift van de vereischte notarieele akte overlegt. Hunne positie moet dus geacht worden te zijn geworden: *E* loteling uit *H* met n°. 9; *G* loteling uit *F* met n°. 14. Bij de oproeping voor de gewone aflevering vallen zij beiden in de termen van oproeping. Dit feit maakt op zichzelf de nummerverwisseling niet nietig; het geval wordt niet genoemd in art. 67; andere gevallen van nietigheid *ex lege* van de nummerverwisseling kent de wet niet, en van toepasselijkheid van art. 73 kon vooralsnog geen sprake zijn. Het toeval wilde, dat voor beiden de aflevering op denzelfden dag gesteld wordt. Aan *E* en *G* worden, in overeenstemming met den ministerieelen brief van 29 April 1862, hiervoren besproken, oproepingsbrieven gezonden. *G* had dus te zorgen voor de opkomst ter inlijving van zijn nummerverwisselaar *E*. Ik neem aan, dat *G* zich van die zorg gekweten heeft door *E* tijdig met den inhoud van den oproepingsbrief bekend te maken (9). Of *E* dit eveneens gedaan heeft ten aanzien van *G*, is mij niet bekend; op eerstgenoemde rustte hiertoe ook niet de verplichting, omdat *G* in den zin der wet niet was zijn nummerverwisselaar.

Bij de aflevering was *E* tegenwoordig overeenkomstig den aan hem gerichtten oproepingsbrief; hij werd afgeleverd en ingelijfd als loteling uit *F* onder n°. 14.

G was bij de aflevering niet aanwezig, waarschijnlijk in de meening verkeerende, dat *E* als zijn nummerverwisselaar present zou zijn en ingelijfd zou worden. Ik onderstel, dat *G* bij het aanvragen der toelating van *E*

(9) Verzuim in dezen zou de nummerverwisseling niet nietig maken, maar alleen grond kunnen opleveren voor Gedeputeerde Staten, om aan te nemen, dat de niet-opkomst het gevolg is van omstandigheden, van den wil van den nummerverwisselaar onafhankelijk (art. 176), en tevens tot eene vordering van schadevergoeding wegens onrechtmatige daad (artt. 1401—3 B. W.), bijv. wanneer het verzuim geleid had tot toepassing van art. 181, laatste lid, juncto n°. 4, der militiewet (zie art. 1 der wet van 20 April 1895, *Stbl.* n°. 72).

niet geweten heeft, dat deze al dadelijk dienstplichtig was en later evenmin, dat *E* evenzeer ter aflevering was opgeroepen op eigen nummer. Men zou kunnen zeggen, dat, aangezien *G* niet aan den tot hem gerichtten oproepingsbrief had voldaan, hij behandeld moest worden overeenkomstig art. 172. Maar als men, met het oog op den vermeldden ministerieelen brief van 1862, den oproepingsbrief beschouwt als in werkelijkheid niet te zijn eene oproeping van den daarin genoemden loteling, maar als eene kennisgeving van tijd en plaats, voor de aflevering van zijn nummervwisselaar bepaald, dan vervalt de toepasselijkheid van art. 172, om vervangen te worden door de toepasselijkheid van art. 174 op *G* en van art. 175 op *E*, welke laatste hiervan niet ontheven was door zijne plaats gehad hebbende inlijving als loteling voor eigen nummer. Aldus is de wet dan ook toegepast in Noordbrabant. *G* is krachtens art. 174 opgeroepen en maakte gebruik van de bij art. 69 gegeven bevoegdheid. *E* — op wiens inlijving als loteling voor eigen nummer niet kon worden teruggekomen, omdat de wet geene bepaling bevat, op grond waarvan deze inlijving te niet zou kunnen worden gedaan en zij alleen ontslag uit den dienst kent in de daarvoor aangewezen gevallen, in geen waarvan *E* vooralsnog verkeerde — is voor Gedeputeerde Staten verschenen, die bij uitspraak van 7 Mei 1896 — op de overweging, dat *E*, loteling van *F* onder n°. 14 van de lichte 1896, gesteld is als nummervwisselaar voor *G*, loteling onder n°. 9 van *H* en niet als nummervwisselaar is opgekomen; dat hij mitsdien, op grond van art. 175 militiewet, overeenkomstig art. 172 dier wet is behandeld; dat bij het onderzoek, door laatstgenoemd art. voorgeschreven, is gebleken, dat hij als nummervwisselaar niet is opgekomen, omdat hij, reeds vóór hij als nummervwisselaar was aangenomen, wegens het door hem bij de loting getrokken nummer als loteling voor de gemeente *F* tot opkomst ter inlijving verplicht was; dat hij aan de oproeping ter inlijving heeft voldaan en daardoor belet werd te voldoen aan de oproeping ter inlijving als nummervwisselaar; dat eveneens bij het onderzoek overeenkomstig art. 172 gebleken is, dat hij alsnog geschikt is voor den dienst, — verklaard hebben »dat de voorwaarden voor toepassing van art. 176 militiewet, in zoover omtrent die voorwaarden op grond van het in art. 172 bedoelde onderzoek is te beslissen, aanwezig zijn gebleken, en dat dus de toepassing van art. 176 afhankelijk blijft van het verlangen van den loteling *G* uit *H*, of de door dezen als nummervwisselaar gestelde *E* al dan niet als zoodanig in dienst zal worden gesteld” (10).

Op deze wijze werd de zaak in overeenstemming met de wet ten einde gebracht. Had *G* de inlijving van *E* als nummervwisselaar verlangd, of

(10) M. i. hadden Gedeputeerde Staten zich kunnen bepalen tot de verklaring, dat *E* alsnog geschikt is voor den dienst en dat omstandigheden, van zijn wil onafhankelijk, hem belet hebben op te komen als nummervwisselaar. Het overige is uitvoering van die uitspraak, volgens art. 32 prov. wet behoorende tot den werkkring van den Commissaris der Koningin.

hadden Gedeputeerde Staten geen termen gevonden, om aan te nemen, dat omstandigheden, van zijn wil onafhankelijk, *E* belet hebben op te komen, dan had deze laatste, ofschoon reeds dienende als loteling uit *F*, in dienst moeten zijn gesteld als nummerverwisselaar voor *G* uit *H*, om, althans zoo men kan aannemen, dat hij tijdens zijne toelating geweten heeft, dat het door hem getrokken nummer hem reeds bij de gewone aflevering tot dienst zou verplichten, na eenige dagen in de dubbele positie van gewoon loteling en van nummerverwisselaar te hebben gediend, op grond van art. 68 als nummerverwisselaar uit den dienst te worden ontslagen, omdat hij bij zijne toelating als zoodanig, niet voldeed aan eene der voorwaarden van art. 65, nl. dat hij »op het tijdstip der nummerverwisseling niet verplicht zij te dienen». Dit ontslag zou voor *G*, zoo deze niet reeds in persoon of bij plaatsvervanger of nummerverwisselaar in dienst was krachtens de in art. 174 bedoelde oproeping, de toepasselijkheid van art. 67, 1°, hebben mede gebracht en tevens de onbevoegdheid om een nieuwen nummerverwisselaar te stellen of om zijn dienst anders dan na bekomen vergunning, ingevolge art. 70, te doen waarnemen door een plaatsvervanger.

Werd geen grond gevonden om art. 68 op *E* toe te passen, dan zou, *c. q.* met intrekking van de oproeping of met ontslag uit den dienst ex art. 176 of 177 van *G.*, door gebruikmaking van de bij art. 127, 2de lid, gegeven bevoegdheid een einde aan den werkelijken dienst van *E*, hetzij als gewoon loteling, hetzij als nummerverwisselaar, te maken zijn geweest. Het belang van jongere broeders van *E* zou dan gediend zijn geworden door het aan den ingelijfde verleen van ontheffing van werkelijken dienst als nummerverwisselaar.

Een ander geval kan zich voordoen.

Naar mijne meening blijft de nummerverwisselaar ook dan tot dienst als zoodanig verplicht, wanneer, nadat hij overeenkomstig art. 72 *gesteld* is en vóór zijne inlijving, de loteling, van wien hij het dienstplichtig nummer overnam, overleden is. Door dat overlijden worden de verwisseling van nummers en de daaraan bij de militiewet verbonden gevolgen niet ongedaan gemaakt of weggenomen. Wel is bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 2 Mei 1876, L^a. M. (VAN MAANEN, 1876, bladz. 179), terecht gezegd, dat, zoo vóór de inlijving van zijn plaatsvervanger een dienstplichtig loteling overleden is, die plaatsvervanger niet kan worden ingelijfd, omdat door het overlijden van den loteling de grond vervallen is, waarop anders de plaatsvervanger ingelijfd kan worden (11), doch hier

(11) Zou door het overlijden van den vervangene ook niet de grond vervallen zijn voor het verder in dienst houden van den plaatsvervanger? Voor een overledene valt toch geen dienst waar te nemen. Het ware wenschelijk geweest, dat dit punt bij de wet geregeld ware ook met het oog op de toepassing van art. 48. Men zie omtrent een en ander o. a. ingezonden stukken in *De Gemeentestem* n°. 1743 en in het *Weekblad van de Burgerlijke Administratie* n°. 2392, en het onderschrift daarbij van de Redactiën.

springt, ter rechtvaardiging van mijne meening ten aanzien van den nummerverwisselaar, het karakter van nummervervisseling, het wettelijk verschil tusschen deze en plaatsvervanging, in het oog. Volgens het stelsel der wet omtrent vervanging in den dienst wordt hij, die een plaatsvervanger stelt, geacht *zelf* te dienen *door een ander*, wat niet gezegd kan worden het geval te zijn bij nummervervisseling, waarbij de een de plaats inneemt van den ander, en hij, die tot dienst geroepen wordt, dien dienst vervult *voor eigen persoon*, als gevolg van het bij de ruiling verkregen nummer. Vandaar dan ook, dat een loteling, die zijn dienst doet of heeft doen waarnemen door een *nummervervisselaar*, immers zoo hij hierdoor vrij van militiedienst bleef, uit dien hoofde, in tegenstelling met hem, die zijn dienst doet of heeft doen waarnemen door een *plaatsvervanger*, aan broeders geene aanspraak geeft op vrijstelling op grond van art. 48, omdat die loteling niet geacht wordt zelf te dienen. Aldus werd, behalve bij de uitspraken van Gedeputeerde Staten en de Kon. Besluiten, vermeld bij VAN MAANEN, jaargang 1865, bladz. 21; 1869, bladz. 1; 1881, bladz. 66 en 121, nog onlangs, en wel bij Kon. Besluit van 21 Februari 1896, n°. 27, beslist.

Overlijdt de nummervervisselaar vóór zijne inlijving, dan geldt voor den loteling art. 174.

Wordt de nummervervisselaar op grond van art. 117, alinea 1, uit den dienst ontslagen en is inmiddels de loteling, voor wien hij was opgetreden, overleden, dan kan het 2de lid van dat art. geen gevolg hebben en zou voor aanvulling van de open gevallen plaats art. 115 in aanmerking kunnen komen, indien het ontslag geschiedde vóór 1 Augustus van het jaar.

De 1ste, 2de en 7de voorwaarden, voor de toelating van een loteling als nummervervisselaar gesteld, zijn hierboven besproken. Ten aanzien van de 3de voorwaarde — geschiktheid voor den krijgsveld — zij slechts, met verwijzing naar VAN MAANEN, jaargang 1869, bladz. 30, en jaargang 1886, bladz. 386, aangestipt, dat geschiktheitsbevoegdheid, wat lengte en lichaamsgesteldheid betreft, door militieraad of door Gedeputeerde Staten, niet belet, dat binnen den bij art. 116 (ook op als nummervervisselaar ingelijfde lotelingen toepasselijk) bepaalden tijd herkeuring worde aangevraagd bij laatstgenoemd college. De toelating is derhalve in zoover niet onherroepelijk.

De 4de voorwaarde kan stilzwijgend worden voorbijgegaan; het daar bedoeld geval doet zich zelden voor, en waar het voorkwam, gaf het, te mijner kennis, geene aanleiding tot moeilijkheid. Het betreft hier een voorschrift dat afwijking medebrengt van hetgeen voor lotelingen in het algemeen geldt. Deze laatsten behoeven, zoo zij vroeger in krijgsveld zijn geweest, niet over te leggen een bewijs van ontslag uit dien dienst, noch een getuigschrift, dat zij zich gedurende hun diensttijd goed hebben gedragen. Al hebben zij zulk getuigschrift niet ontvangen, toch moeten zij, zoo ze niet verkeeren in een der in art. 55 genoemde gevallen, tot dienst bij de militie

worden toegelaten, terwijl gemis van dat getuigschrift — een bewijs van goed zedelijk gedrag in het burgerlijk leven behoeft niet te worden overgelegd (zie VAN MAANEN, 1867, bladz. 113) — aan toelating als nummervwisselaar in den weg staat. Het geval kan zich dus voordoen, dat een loteling, die wegens gemis van bedoeld getuigschrift afgewezen of krachtens art. 68 uit den dienst ontslagen is, toch moet dienen op het door hem getrokken nummer.

Hetgeen hiervoren als 5de voorwaarde vermeld is, staat niet met even zoovele woorden in de wet uitgedrukt, maar ligt m. i. in den aard der zaak. Hij, die om eene der in art. 55 aangeduide redenen als loteling niet of ingevolge art. 56 voorloopig niet tot den dienst bij de militie kan worden toegelaten, kan dit evenmin, indien hij op het tijdstip, waarop zijne admmissie wordt gevraagd, in de termen van een dier artt. verkeert. Geraakt hij na de hem als loteling betreffende uitspraak en vóór zijne inlijving als nummervwisselaar in het geval van art. 55, dan zou het, dunkt mij, rationeel zijn, dat art. 59, hetwelk van »loteling» spreekt en alzoo omvat den als nummervwisselaar toegelaten loteling, die krachtens deze toelating, in verband met de in art. 72 vermelde overeenkomst tot dienst verplicht is, ook op dezen toegepast werd. Intusschen is niet bepaald, dat in bedoeld geval de nummervwisseling nietig wordt en mitsdien niet geregeld hoe in dat geval ten aanzien van den loteling, voor wien zijne toelating verkregen is, gehandeld moet worden, hetzij wanneer de uitsluiting van den dienst van den nummervwisselaar uitgesproken is vóór diens inlijving, hetzij de uitspraak wegzending van dezen uit den dienst tengevolge heeft. Het verdient opmerking, dat de woorden »of wanneer een tot de dienst verplicht loteling na zijne aanwijzing tot de dienst en vóór zijne inlijving bij de militie in dat geval is geraakt» in art. 59 der wet van 1861 niet werden aange troffen, maar daarin zijn ingelascht bij art. 6 der wet van 24 April 1884 (*Stbl.* n°. 70).

Is de nummervwisselaar na de hem als loteling betreffende uitspraak en vóór zijne inlijving geraakt in een der gevallen, in art. 56 vermeld, dan zal hij wel niet op den voor de aflevering bepaalden dag ter inlijving kunnen opkomen en zal hij uit dezen hoofde vallen in de toepassing van art. 175, waardoor vanzelf voor den loteling, voor wien hij als nummervwisselaar werd toegelaten, art. 174 zal gelden. Veroordeelingen, die hem niet doen verkeeren in de termen van art. 55, beletten niet, dat hij ingelijfd worde zoodra hij in vrijheid is gesteld of zoodra de tijd is verstreken, waarvoor hem het recht werd ontzegd om bij de gewapende macht te dienen.

Met betrekking tot de 6de voorwaarde — overlegging van een bewijs van toestemming van vader of voogd, zoo het een minderjarige geldt — zij opgemerkt, dat voor dit bewijs geen verplichte vorm is voorgeschreven (VAN MAANEN, 1862, bladz. 483; 1894, bladz. 397); de naamteekening van vader of voogd moet echter, zoo de toestemming niet bij authentieke akte is

verleend, gelegaliseerd zijn door den burgemeester zijner woonplaats (VAN MAANEN, 1862, bladz. 483); dat volgens art. 385 Burgerlijk Wetboek gehuwden en weduwnaars ook beneden den leeftijd van 23 jaren meerderjarig zijn (VAN MAANEN, jaargang 1879, bladz. 453); dat volgens art. 478 Burgerlijk Wetboek hij die brieven van meerderjarigheid (*venia aetatis*) heeft verkregen, in alles, behalve met betrekking tot de huwelijkstoestemming, met den meerderjarige gelijk staat; dat ook bij wijze van handlichting, door den kantonrechter te verlenen krachtens art. 480 volg. Burgerlijk Wetboek, de minderjarige bevoegdheid kan verkrijgen om zich als nummervwisselaar te verbinden; en dat voor een minderjarige de toestemming van de moeder niet voldoende is, indien zij niet tevens de voogdij uitoefent, tenzij (VAN MAANEN, 1886, bladz. 318) het geval aanwezig is, bedoeld in het 2de lid van art. 355 Burgerlijk Wetboek. De omstandigheid, dat de minderjarige ingevolge art. 284 of 301 Burgerlijk Wetboek bij de moeder verblijft, maakt op zichzelf deze laatste niet bevoegd tot het geven der toestemming. De minderjarige, die als nummervwisselaar toegelaten is op een bewijs van toestemming, afgegeven door een daartoe onbevoegde, is m. i. aangenomen in strijd met de wet. Eene tegenovergestelde meening (zie VAN MAANEN, 1873, bladz. 246) wordt door mij niet beaamd.

Hiermede meen ik van art. 65 te kunnen afstappen.

Over den zin, waarin art. 66 moet worden opgevat, heb ik in het voorafgaande reeds mijn gevoelen doen kennen.

Bij de beschouwing over art. 67, dat thans aan de beurt is, zal ik gelegenheid hebben, tevens te behandelen de meermalen, ook door den Heer J. A. K. in *De Gemeentestem* nummers 2324—5 ampel besproken, m. i. ontkenkend te beantwoorden vraag, of art. 48 toegepast kan worden op broeders van een als nummervwisselaar ingelijfd den loteling, wanneer het door dezen getrokken, aan een ander overgegeven nummer den houder hiervan evenzeer tot dienst verplicht. De quaestie der positie-omschrijving in het stamboek en de rechtskracht van die omschrijving o. a. komen daarbij vanzelf ter sprake. In het eerste gedeelte van dit opstel is mijne meening omtrent het karakter en de gevolgen van nummervwisseling kenbaar gemaakt. Ik veroorloof mij, naar het daar medegedeelde te verwijzen, verschooning vragende zoo ik, ten wille van duidelijkheid, hier of daar in korte herhaling mocht zijn getreden.

Art. 67, de gevallen aanwijzende, waarin de nummervwisseling nietig wordt; art. 73, aangevende het geval, waarin zij in hare verdere werking wordt gestuit, en art. 176, den loteling, die een nummervwisselaar stelde, de keuze latende omtrent de indienststelling, al of niet, van zijn ter inlijving niet opgekomen nummervwisselaar, laten uitbreiding tot andere gevallen niet toe. Met juistheid m. i. is het aldus begrepen in de 3de en de 4de alinea van den brief van het Departement van Binnenlandsche Zaken

van 23 Juni 1865, n°. 168, 4de Afd. M. (VAN MAANEN, 1865, blad. 35). Het gold daar het geval, dat het nummer bij verwisseling verkregen door een loteling, voor wien een nummervwisselaar was ingelijfd, later evenzeer tot dienst verplichtte. Bij dezen brief werd evenwel, ook naar mijn oordeel — de gronden worden hierna opgegeven — min juist aangenomen, dat dit feit wijziging in het stamboek noodig maakte van de omschrijving der positie van den als nummervwisselaar te boek staanden loteling. »Deze omstandigheid» (het dienstplichtig worden van het andere nummer) — werd geschreven — »brengt echter in de tusschen hen beiden plaats gehad hebbende verwisseling van nummers op zichzelf geene verandering teweeg. Art. 67 der wet noemt de gevallen, waarin de nummervwisseling nietig wordt, doch daaronder behoort het hier voorkomende geval niet. *A* (de nummervwisselaar) behoort derhalve ingelijfd te blijven op het (van *B* overgenomen) lotingsnummer 39 en *B*, volgens de duidelijke bepaling van het 2de lid van art. 117 der wet, ingelijfd te worden op het (van *A* overgenomen) lotingsnummer 125, *als daarvan de houder zijnde*. Geschiedde dit niet, en moest later door de inlijving van een militiepligtige krachtens art. 46, 58, 165, 171, 173 of 178 der wet de houder van het hoogste der indien gestelde nummers worden ontslagen, dan zou het ontslag aan *B*, ofschoon er regt op hebbende, onthouden en verkeerdelijk aan *A* verleend worden».

Hoe men, bij deze juiste beschouwing, in denzelfden brief er toe kwam, de positie-omschrijving van den ingelijfden nummervwisselaar in het stamboek in dezen zin te doen wijzigen, dat die *nummervwisselaar* uit deze positie overgebracht werd in die van *gewoon loteling voor zichzelf dienende*, is mij immer een raadsel gebleven. Wijziging aldus van de positie-omschrijving in het stamboek ware m. i. alleen dan consequent geweest, wanneer men, uitgaande van het, zij 't onjuiste, denkbeeld, dat door het dienstplichtig worden van de beide nummers het doel en, tegelijk daarmede, het feit der plaats gehad hebbende nummervwisseling rechtens vervallen waren, de twee lotelingen gebracht had in den toestand, waarin zij vóór de verwisseling verkeerden, en alzoo den nummervwisselaar *A* vermeldde als dienende op het door hem *getrokken* nummer. Terecht merkt de Heer J. A. K. in *De Gemeentestem* n°. 2324 op, dat volgens het ministerieel schrijven van 1865 »de betrokken milicien geplaatst was in den tweeslachtigen rechtstoestand van loteling en van houder van een door een ander getrokken nummer. Op het stamboek vermeld in de eerste hoedanigheid, kon hij vrijstelling geven aan zijn broeder volgens art. 50» (m. i. toen de brief geschreven werd, alleen zoo hij nog in dienst was, volgens n°. 1 van dat art., omdat hij nimmer den vereischten vijfjarigen dienst *als loteling* ten volle kon hebben volbracht, tenzij men, met miskennis van de feiten, de verandering in het stamboek beschouwde als terug te werken tot op het tijdstip zijner

inlijving); »in de tweede hoedanigheid had *hij zelf* geen recht op eventueel ontslag uit den dienst ingevolge art. 46, 58, 165, 171, 173 of 178”.

Zag men, wellicht getrouw aan den ministerieelen brief van 29 Juli 1859, n°. 160 (SCHREUDER, *Handleiding*, I, bladz. 215, noot b (12), tegen verandering op van het stamboek in dien zin, dat de nummervwisselaar vermeld werd als gewoon loteling dienende op eigen nummer, en tegen inlijving van den loteling die den nummervwisselaar stelde, evenzeer op eigen nummer, dan moest men de tot stand gekomen nummervwisseling in haar geheel laten met al den aankeve van dien, en aan de positie van den nummervwisselaar niet eene omschrijving geven, strijdig met de wettelijke positie, welke niet opgeheven kon worden dan in het systeem, dat de nummervwisseling zelve nietig of vervallen was van het oogenblik, waarop ook *de houder* van het andere nummer tot dienst verplicht werd. Het stamboek is, ook wegens de gevolgen die zijn inhoud kan hebben voor den persoon, wien het geldt, en voor derden, gewis bestemd om de *wettelijke* positie van ieder daarin voorkomend man aan te duiden. Ik wil hiermede niet zeggen, dat de inhoud van het stamboek onvoorwaardelijk als beslissend moet worden aangenomen. Onjuistheden, verkeerde opvatting, schrijffouten en wat dies meer zij, kunnen daarin evenzeer als in andere registers en schrijfturen voorkomen. Wanneer men zich bezwaard acht met den inhoud, dan kan men bijv. in militiezaken, tot staving van zijn vermeend recht of tot bestrijding van het recht dat een ander meent te hebben, buiten twijfel zijne bezwaren waar behoort inbrengen en door bewijsstukken, van welken aard ook, de juistheid van het bezwaar aantoonen, zelfs nog in 2de of in 3de instantie. Ik begrijp niet, dat de Heer J. A. K. hieromtrent eenigen twijfel schijnt te koesteren. Positie-omschrijvingen in het stamboek moeten overeenstemmen met de werkelijkheid, en die werkelijkheid moet, op hare beurt, in overeenstemming zijn met de wet, waar het punt in quaestie zijne oplossing moet vinden in de wet, en met de administratie-regelen, waar de quaestie aan deze, niet aan de wet, getoetst moet worden. En nu spreekt het wel vanzelf, dat »een regel van militaire administratie, die een gevolg is van verklaring der wet, de verklaring der wet” niet »kan beheerschen” en dat het »in strijd” zou zijn »met den geest der wet en met de bevoegdheid der autoriteiten, wier rechtspraak op de wet is gegrond, wanneer een gezag wordt aangenomen van administratie-regelen, om voor het vervolg bindende verklaring van de wet te geven”. Dat zoo iets niet geschiedt, wanneer — zij ’t met afwijking van wat vóór 1875 plaats had — het stamboek den loteling, die

(12) Bij dezen brief werd gezegd: »Zij, die van nommer hebben verwisseld, hebben over en weder van elkander overgenomen de verplichtingen, welke op de overgenomen nummers berusten of in het vervolg komen te berusten, zoodat de *als nummervwisselaar* opgetreden loteling *als zoodanig* en op het bij verwisseling overgenomen lotingsnummer, waaronder hij is ingelijfd, in de stamboeken behoort vermeld te blijven.”

als nummervervisselaar is ingelijfd, in deze laatste hoedanigheid blijft vermelden ook nadat de houder van het door hem getrokken, aan een ander loteling overgegeven nummer op dit nummer dienstplichtig geworden is, blijkt, dunkt mij, genoegzaam uit hetgeen door mij is gezegd omtrent het karakter van nummervervisseling en omtrent de gevallen, waarin nummervervisseling nietig of in hare verdere werking volgens de wet gestuit wordt. Maar gesteld, dat in het stamboek of in een daaruit ambtelijk afgegeven uittreksel iemand inderdaad ten onrechte wel of niet als plaatsvervanger of als nummervervisselaar voorkwam en zijne rechten of belangen of die van anderen daaronder in militiezaken zouden lijden, dan belet niets, de onjuistheid of onvolledigheid daarvan aan te toonen bij den militieraad of, in beroep, bij Gedeputeerde Staten of bij de Kroon. Een betoog in dezen zin vindt men in het *Weekblad v. d. Burg. Administ.* n°. 2071, waar verschillende beslissingen vermeld worden, welke dat betoog steunen. De Heer J. A. K. verwijst zelf naar het Kon. Besluit van 13 November 1871, n°. 22 (VAN MAANEN, 1872, blad. 139). waar men o. a. leest: »dat het middel van hooger beroep uit zijnen aard de bevoegdheid medebrengt om de in eersten aanleg ontbroken hebbende bewijzen aan te vullen». Hij had een aantal vroegere en latere beslissingen van Gedeputeerde Staten of van de Kroon kunnen vermelden, ten bewijze dat in den regel aangenomen wordt, dat de inhoud ook van het stamboek of van een uittreksel daaruit, zelfs van militaire paspoorten (zie VAN MAANEN, 1875, blad. 36), niet onherroepelijk beslist, maar voor aanvulling door andere bescheiden of voor ontzenuwing door tegenbewijs vatbaar is. Eene reeks van beslissingen luiden in denzelfden zin, hetzij het stukken betrof van evenbedoelden aard, hetzij akten van den burgerlijken stand, hetzij de getuigschriften, bij art. 53, 2de en 3de lid, voorgeschreven. Bij raadpleging van de Verzameling van VAN MAANEN (13) blijkt, dat menigmaal de militieraad, Gedeputeerde Staten, de Minister van Binnenlandsche Zaken en de Raad van State, Afdeling van de geschillen van bestuur, alvorens uitspraak te doen of eene beslissing voor te dragen, uit eigen beweging of naar aanleiding van betwisting of mededeelingen van de zijde van belanghebbenden, inlichtingen ingewonnen of stukken opgevraagd hebben ter bevestiging of ontzenuwing van overgelegde bescheiden of van de juistheid der daarin vermeldde feiten en omstandigheden, voor zoover die invloed konden hebben op de uitspraak of de beslissing. Werd al enkele malen (14) aan den inhoud van eenig stuk de

(13) 1863 p. 63; 1864 p. 42, 82; 1865 p. 44; 1869 p. 42; 1870 p. 32, 47; 1871 p. 94; 1872 p. 139; 1873 p. 238, 302; 1874 p. 410, 413, 457, 461, 479; 1875 p. 1; 1876 p. 166, 175; 1880 p. 632, 643; 1881 p. 7, 63, 117, 159; 1882 p. 243, 255, 257, 270, 288, 307; 1883 p. 391; 1884 p. 632, 644, 688; 1886 p. 372; 1887 p. 518, 545; 1888 p. 670, 679, 730; 1890 p. 137; 1891 p. 303; 1892 p. 695; 1893 p. 32, 100; 1894 p. 280, 288, 308, 330, 360, 407; 1895 p. 664. Zie laatstelijk het Kon. Besluit van 31 Maart 1896, n°. 31 (*Gem.st.* n°. 2323).

(14) VAN MAANEN, 1863 p. 143; 1880 p. 683; 1882 p. 243; 1884 p. 695, 698, 711; 1885 p. 142.

kracht van afdoend bewijs onvoorwaardelijk toegekend, toch doet dit den regel geenszins te niet, maar was het meestal hiervan het gevolg, dat het bewijs van de gegrondheid der tegenspraak niet meer te leveren was of niet geleverd werd.

Zelfs werd meermalen de exceptioneele bepaling van art. 127, alinea 2, toegepast op lotelingen, die niet op andere wettige wijze te keeren schade zouden lijden door onvolledigheid of onjuistheid van het stamboek of van andere bewijsstukken, of door misvatting of vergissingen van den kant van burgerlijke of militaire autoriteiten (15).

Op de aanhaling van het Kon. Besluit van 13 November 1871 laat de Heer K. deze opmerking volgen: »Wanneer volgens de hier aangenomen leer Gedeputeerde Staten bevoegd zijn dienst, die volgens het stamboek is dienst van een nummervwisselaar, op grond der wet te verklaren tot dienst van een loteling, dan worden de bij den militieraad ingeleverde bewijsstukken daartoe aangevuld door ter prov. griffie berustende bescheiden. Toevoeging echter bij den militieraad aan de ingeleverde stukken kan noch volgens het woord der wet, noch volgens haar zin, zooals die door de Regeering verklaard is, de behandeling der zaak in eerste instantie gelijk doen zijn aan de behandeling in beroep. In zoover blijft het handhaven der positie van den nummervwisselaar in de stamboeken m. i. eene beperking der bevoegdheid van den militieraad om den dienst te qualificeeren».

Ik kan dit niet beamen. Ware de bevoegdheid van den militieraad aldus beperkt, het zou aan dit college eene lijdelijkheid geven, welke atbreuk kon doen aan het vertrouwen van belanghebbenden in de juistheid van de toepassing zijnerzijds van de wet. Gelukkig echter dat — men zie o. a. Kon. Besluit van 4 Juli 1874, n°. 24 (VAN MAANEN, 1874, bladz. 479) — ook de militieraad niet in die mate aan den inhoud der overgelegde stukken gebonden is, dat hij niet, uit eigen-beweging of naar aanleiding van mededeelingen of opmerkingen van belanghebbenden, na onderzoek, zoo noodig met uitstel van zijne uitspraak tot de 2de zitting, ten einde in de gelegenheid te zijn of belanghebbenden in de gelegenheid te stellen nadere bewijs stukkente verkrijgen of bij te brengen, eene met eerstbedoelde stukken niet overeenstemmende uitspraak zou mogen doen, mits natuurlijk slechts zorgende, dat zijne beslissing in overeenstemming zij met de wet, zooals het college deze meent te moeten opvatten. En die afwijkende uitspraak — gedaan na ingewonnen advies van den militie-commissaris, wiens ampele voorlichting en bekendheid met de jurisprudentie in militie-aangelegenheden zoozeer op prijs te stellen zijn, en die vooral dáár, waar het quaestieuse zaken geldt, uit den aard zijner gewichtige betrekking, welke in zekeren zin eenigszins gelijk te stellen is met

(15) 1867 p. 122; 1869 p. 100, 108; 1870 p. 88; 1871 p. 74, 82; 1872 p. 166, 191; 1874 p. 512; 1875 p. 41, 47; 1880 p. 686; 1881 p. 84, 151; 1884 p. 675, 704; 1886 p. 417; 1889 p. 57, 67, 94; 1890 p. 204, 213; 1891 p. 326; 1893 p. 134; 1895 p. 716.

die van het Openbaar Ministerie bij een rechtscollege, eene schoone taak te vervullen heeft ter bevordering van recht overeenkomstig de wet — kan evengoed gegrond zijn op eigen appreciatie van de hem nader bekend geworden feiten, als op bescheiden van de zijde van belanghebbenden ingediend ten bewijze, dat de overgelegde, bij wet en Kon. Besluit genoemde, stukken den feitelijken toestand niet juist of niet volledig aanduiden. Ik zie dus in de handhaving der gewraakte positie-omschrijving in de stamboeken allerminst eene beperking der bevoegdheid van den militieraad om den dienst te qualificeeren, zooals hij meent dit te moeten doen.

(Wordt vervolgd.)

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

De nieuwe recruten-school bij het wapen der Infanterie.

Het zal wel op elk gebied tot de onmogelijkheden behooren, dat eene commissie, uit welke bekwame elementen deze ook moge bestaan, splinter-nieuwe wetten of voorschriften in het leven kan roepen, die onmiddellijk in alle opzichten aan een ieder blijken te voldoen.

Met inachtneming van allerlei beleefdheidsvormen, als: onder hooge vereering voor het consequent uitgevoerde beginsel, voor de duidelijkheid in stijl en opvatting, voor eene werkkraft die in korten tijd zooveel tot stand kon brengen, enz., enz., heeft intusschen de een dit en de ander weer wat anders aan te merken.

Ligt het dus niet in den aard der zaak, dat het ook bij ons in het leger zoo moet gaan met de nieuw verschenen reglementen bij het wapen der infanterie, en spreekt het niet vanzelf, dat ook in militaire kringen menig-een zal denken of zeggen: »wat is dit of dat verbeterd, vereenvoudigd, goed gerangschikt, enz., doch wat spijt het mij aan den anderen kant, dat dit niet zus en dat niet zoo is geworden." Met het »zus en zoo" eindigen de eloges, evengoed in het leger als in de burgermaatschappij, om de sluizen der welsprekendheid te openen voor tal van aan- of opmerkingen.

Moeten die opmerkingen al of niet ernstig worden aangehoord en overwogen? Mij dunkt van ja, mits ze niet in eene kleingeestige critiek ont-aarden, want alleen op die wijze kan, zonder iemands susceptibiliteit te kwetsen, al wat onjuist is worden weerlegd of doodgezwegen, om partij te trekken van datgene wat goed gezien bleek te zijn.

Tot het uitspreken van een gemotiveerd oordeel over een exercitiereg-lement moet de exercitie natuurlijk persoonlijk zijn bijgewoond, om deze verder nauwgezet aan het voorschrift te toetsen. Bovendien is het zaak om in eene officiersbespreking, waarbij ieder der aanwezigen zijn gevoelen over ver-schillende details vrij mag uitspreken, zichzelf voor eenzijdigheid te vrijwaren. Eindelijk kan het ook zijne nuttige zijde hebben om nota te nemen van dikwerf lastige vragen, die door het kader gesteld worden, of van soms muggenzifterige opmerkingen bij theorieën op den cursus.

Met al deze factoren is hier rekening gehouden, en wyl ik in vroegere jaren meermalen mijne opmerkingen over reglementen, dikwijls met succes, ten beste heb gegeven, zoo wil ik ook thans nog eens — naar ik hoop in het belang van *la reine des batailles* — de pen ter hand nemen, nu de *Recrutenschool*, als basis van alle verdere oefeningen, zooveel nieuws te aanschouwen geeft.

Ik stel hierbij voorop, dat ik volkomen sympathiseer met alles wat door mij onaangeroerd blijft, en dat ik mij in dit opzicht van eloges onthoud, omdat die slechts op den weg der allerhoogste militaire autoriteit liggen, zoodat ik wensch te volstaan met de navolgende vragen of opmerkingen:

1°. De gymnastische oefeningen gaan grootendeels aan de eigenlijke exercitiën vooraf. Er moet dus worden aangenomen, dat de versch aangekomen rekrut absoluut niets weet van wendingen en passen, als hij bij de allereerste gymnastische oefening het voorgeschrevene in § 14 moet uitvoeren, om deel te nemen aan het zij- en achterwaarts openen der klasse. De onderwijzer, die zijne taak goed opvat, zal dus voorloopig alleen op zijne aanwijzing tusschenruimte en afstand doen nemen, wyl anders uren — ja dagen — verloren gaan, alvorens de open stand kan worden aangenomen, om tot de gewrichtsoefeningen over te gaan. Aangezien ons kader nog zoo jong is en dus meestal weinig ervaring heeft, dient hieromtrent m. i. iets in het reglement te worden voorgeschreven, met bepaling dat eerst bij meerdere geoefendheid de klasse op commando zal openen en sluiten.

2°. Reeds in het Januari-nummer 1885 van *De Militaire Spectator* werd door mij op de noodzakelijkheid gewezen om het commando »hoofd = rechts (links)» te veranderen in »hoofd rechts (links) = een». Na allerlei wisselingen, waarbij zelfs de geheele beweging geschrapt werd, om deze later weder onveranderd in te voeren, zijn wij thans na circa twaalf jaar eindelijk zoover gekomen, dat ook hier aan de billijkheid voldaan is, om een waarschuwingscommando te geven, dat geen sinecure is. Moge het nu voorgoed zóó blijven; en mogen ook zij, die altijd beweerden, dat hier slechts eene gymnastische beweging bedoeld wordt, hun onrecht inzien.

3°. Waar zoozeer naar vereenvoudiging en eenvormigheid gestreefd wordt, kan de nog altijd kunstmatige wending rechtsomkeert op de plaats (§ 68) thans, in den geest der wendingen rechts — en linksom, gelijk worden gemaakt aan het rechtsomkeert halt maken (§ 87); commando: 1 sectie = rechtsom, — 2 keert.

Uitvoering 1. Den linkervoet vooruitbrengen en neerzetten als bij de wending rechtsom, doch met de punt meer naar binnen gedraaid. 2. Den rechervoet oplichten, met de punt achterwaarts op dezelfde plaats neerzetten, en daarna den linkervoet met den hiel naast dien van den rechervoet in het nieuwe front in de houding plaatsen.

4°. Bij het lezen van § 87 (Uitv. 3) zou een kwaadwillige kunnen beweren, dat de houding in het nieuwe front wordt aangenomen door het draaien op den linkerhiel en het bijtrekken van den rechervoet, hetgeen

voorkomen wordt door de redactie als volgt te wijzigen: »door het bijtrekken van den linkervoet in het nieuwe front de houding aannemen».

5°. Op dienzelfden grond zou in § 97 vermeld dienen te worden, dat bij den schuinschen marsch van het uit de flank marcheerende gelid, tot het hernemen van den voorwaartschen marsch, of bij het halt houden, thans uit de flank wordt hersteld, wijl in § 90 uitsluitend wordt gesproken van het herstellen in front.

6°. Bij het op de plaats rusten met het geweer bij den voet (§ 111) wordt geen ruststand verkregen, en is de houding zelfs ongemakkelijk, doordien de spieren van den rechtervoorarm hierbij gewrongen worden. Een zeer gemakkelijke stand zou daarentegen verkregen worden door den rechtervoet vóór te brengen, zonder de kolf te verplaatsen het geweer een weinig voorover te doen hellen, en het met de volle rechterhand te omvatten 1 à 2 dM. onder de tromp. Om in den meer vrijen stand beide handen te kunnen gebruiken, wordt alsdan het geweer met den rechtervoorarm tegen de borst vastgehouden.

7°. Bij het afhangen van de uitrusting (§ 121), zonder hierbij de geweren aan rotten te zetten, kan de aard van het terrein of de weersgesteldheid soms medebrengen, dat het verkieslijker is om de rugzijde van den ransel op den grond te liggen. Mits de ransels gelijkmatig worden neergelegd, zou hij, die het bevel tot rusten geeft, ook wel kunnen bepalen welke ranselzijde op den grond komt te liggen.

8°. In § 122 wordt gezegd, dat het omhangen door tegengestelde bewegingen geschiedt, hetgeen voor ieder ernstig mensch zeer duidelijk is. Toch hoorde ik de mogelijkheid opperen, om door een grappenmaker te doen debiteeren, dat bij het hernemen van de uitrusting (als tegenstelling van den vooruitgeplaatsten linkervoet) hier dus de voet moet worden achteruitgebracht.

9°. Bij het omhangen van de uitrusting, als de geweren aan rotten staan, had in § 124 volledigheidshalve vermeld kunnen worden, dat de manschappen van het voorste gelid ook hier den linkervoet vóórbrengen, om de ransels aan te vatten.

10°. Bij het lezen van § 125 kan ik niet nalaten de hoop uit te spreken, dat ook eenmaal bij ons hier te lande de korporaals, vooral die der vestingbataljons, van een kapmes zullen worden voorzien.

11°. In de laatste alinea der ontlading (§ 130) kan de man niet gemakkelijk een houder bijvullen, door het geweer in de buiging van den rechterarm te doen rusten. Vooral lange menschen zullen hierbij het geweer met den rechtervoorarm tegen het lichaam moeten drukken, om het op die wijze vast te houden en tevens beide handen te kunnen gebruiken.

12°. In verband met de laatste alinea van § 1 der inleiding, is het niet wenschelijk om de guides (§ 139) tijdens het onderricht in de handgrepen, lading, ontlading en vuren voortdurend onbewegelijk met het geweer bij den voet te laten staan. Zij zouden m. i. op de plaats rust kunnen staan,

tenzij de onderwijzer hun de bewegingen laat medemaken (als in de *Compagnies-school*) of hen laat uitreden om te surveilleeren.

13°. Als er thans wendingen verricht worden, waaraan niet de geheele klasse deelneemt, is door de hieraan gepaard gaande rechts voorwaartsche verplaatsing der voeten telkens de richting verbroken. In zoodanig geval, bijv. bij het formeeren van twee gelederen of van één gelid in de §§ 140 en 141, moeten de recruten zich dus zelf weder richten.

14°. Wjl de klasse zich niet uitsluitend op een rechter- of linkerguide kan richten, dient in § 142 wel zeer duidelijk uit te komen, dat de richting genomen wordt op een der guides en op den, in de richting van beide guides twee passen uitwaarts staanden, onderwijzer.

15°. Het woord »snelvuur” schijnt nimmer in het hiertoe strekkend commando (§ 148) te mogen worden opgenomen, hoewel het toch wenschelijk zou geweest zijn voor de eenvormigheid in de commando's der 3 soorten van vuren. Heeft het denkbeeld hierbij voorgestaan om geene overhaasting uit te lokken, hoewel § 110 van het *Voorschrift op de wapenen en schietoefeningen* den man toch wel tot spoed zal aanzetten, dan zou daarentegen voor alle individueele vuren eenvormigheid mogelijk zijn geweest, door voor het langzaam en levendig tirailleurvuur en voor het snelvuur respectievelijk te commandeeren: »per minuut 4, 8 of 16 patronen vuren” (1).

16°. Het verwondert mij, dat in § 143 de gelegenheid niet wordt opengesteld om ook voorwaarts de gelederen te openen. Is het toch in dit geval voldoende om te commandeeren: »voorste gelid vier passen voorwaarts = marsch”, dan kan ik ook omgekeerd evengoed volstaan met het commando: »achterste gelid acht passen achterwaarts = marsch”.

17°. Door ook voor eene stilstaande klasse (§ 151) »met vieren = marsch”, in plaats van »met = vieren”, te commandeeren (de puntjes in het commando zijn natuurlijk een drukfout) wordt bij het verdubbelen en herstellen der gelederen altijd op eenvormige wijze gecommandeerd. Ook bestaat er geen gevaar dat de klasse op »marsch” zal aanmarcheeren, want de recruit is reeds voldoende gewend aan het hiertoe strekkend waarschuwingscommando »voorwaarts”, dat thans onuitgesproken blijft.

18°. Bij de gebruikmaking van het terrein, zou het wellicht raadzaam zijn geweest, om in § 220 aan te geven, de wijze van aanleggen met een opgelegd geweer, ook achter een boom en eene borstwering, zooals vermeld staat in de §§ 102, 103 en 104 van het *Voorschrift op de wapenen en schietoefeningen*.

(1) Wij willen in het minst niet geacht worden in te stemmen met dit voorstel, dat ons wederom een schrede achteruit zou brengen. Bij de laatste reglementswijzigingen, toch, vervielen gelukkigerwijze alle voorschriften, welke op het opvolgend verschieten van een bepaald aantal patronen betrekking hadden. Daar op het gevechtveld geen tijdmeters (zooals in het badseizoen op het strand te Scheveningen) op voor ieder duidelijk zichtbare wijze de minuten aangeven, mag daaraan dan ook geene practische beteekenis worden toegekend.

19°. In § 225 mis ik de hier reeds gewenschte vermelding om ook zonder commando op vijandelijke verkennende officieren te mogen vuren, welke bepaling eerst in § 66 der *Compagniesschool* voorkomt. De gehoudenheid dat alsdan de sectiecommandant hiertoe den last moet verstrekken, maakt bovendien dat het doel meestal reeds verdwenen zal zijn, als de tirailleur wil gaan aanleggen, op eene door zijn groepscommandant, als tusschenpersoon, verstrekte aanwijzing.

DAGOBERT.

Manegerijden en Terreinrijden.

Sedert geruimen tijd is de rijkunst, evenals het rijden van officieren, in ons leger een onderwerp, waarover veel is en wordt gesproken en geschreven, maar niet altijd in gunstigen zin.

Wanneer men echter nagaat hoeveel door officieren wordt jacht- en terrein gereden en hoeveel wedrennen, zoowel op de vlakke baan als over hindernissen, voor officieren er jaarlijks worden uitgeschreven, is men geneigd te gelooven, dat de rijkunst op hooger peil moest gekomen zijn, en toch is dit, op enkele uitzonderingen na, niet het geval. — Volgens mijne opvatting is de reden hiervan de volgende: De middelen, aangewend om den lust tot rijden aan te moedigen, hebben op verkeerde wijze gewerkt, terwijl er omgekeerd bepalingen zijn gemaakt, waardoor de officieren eigenlijk belemmerd worden om zich behoorlijk te oefenen.

De officieren der artillerie van het bereden gedeelte toch moeten één, die der cavalerie twee dienstpaarden houden, die door hen zelf worden betaald, doch waarvoor zij de fourage in natura verstrekt of geldelijk vergoed krijgen door het rijk.

Die officiers-dienstpaarden moeten te allen tijde geschikt zijn om bij den troep gereden te worden. Bij de artillerie is er geen sprake van dat de officieren de paarden, welke des morgens reeds aan oefeningen met den troep hebben deelgenomen, des middags nog eens zullen berijden, hetzij in de manege om de africhting te verbeteren of buiten om hen en zichzelf te oefenen in terrein- of jachtrijden. — Bij de cavalerie wordt in de laatste jaren veel van de officierspaarden gevergd, vooral in de zomermaanden. Steeds moeten die officieren in het bezit zijn van twee paarden, die goed voor den troep gaan.

Het dresseeren van een onafgericht paard komt dientengevolge, op enkele uitzonderingen na, niet voor- en juist dit is, vooral voor jeugdige officieren, zoo hoogst nuttig, omdat het den lust tot rijden opwekt en voorts hunne paardenkennis vermeerdert. Hoe meer paarden een officier koopt en zelf africht, des te meer ondervinding doet hij op, al komt hierbij somtijds ook het spreekwoord »Door schade en schande wordt men wijs» tot zijn recht.

Vroeger mochten de bereden officieren een jong, voor den dienst af te richten paard er bij houden, waarvoor zij fourage genoten, en werd van die

gunstige bepaling veelvuldig gebruik gemaakt om daardoor een jong paard voor den dienst geschikt te maken; zij behoefden, omdat het derde paard jong gekocht werd, er niet veel voor te betalen en hadden de gelegenheid dit, wanneer het was afgericht, als dienstpaard te doen inschrijven, een ouder dienstpaard af te schaffen, om weder een jong paard in de plaats te koopen. De officieren bleven zich daardoor voortdurend oefenen in het rijden en africhten.

Wat is thans evenwel het geval. De bepaling om een tweede paard bij de artillerie en een derde paard bij de cavalerie te mogen houden, is ingetrokken; in de plaats hiervan mag men, wanneer een dienstpaard ongeschikt wordt verklaard of bij eerste aanschaffing, uit de rijkspaarden een dienstpaard kiezen, dit zelf betalen tegen een door het Ministerie van Oorlog vast te stellen prijs, onder de beperkende voorwaarde het gedurende vijf jaren niet te mogen verkoopen.

Deze bepaling is ongetwijfeld zeer gemakkelijk voor alle bereden officieren, maar voor die der artillerie of cavalerie werkt zij op rijkunstig gebied nadeelig.

Hierdoor toch worden bijna geen onafgerichte paarden meer gekocht; de officieren richten bijna geen jonge paarden meer af, doen veel minder ondervinding op, zoowel op rijkunstig gebied als op dat van paardenkennis; de noodzakelijkheid tot rijden vermindert eveneens, want een reeds afgericht paard kan nog wel eens een dag op stal staan, een jong paard echter maakt het den ruiter dikwerf te lastig, wanneer het niet dagelijks bereden wordt.

Uit een rijkunstig oogpunt ware het alzoo te wenschen, dat het tweede paard bij de artillerie en het derde paard bij de cavalerie weder gehouden mochten worden, tenzij men, evenals in het buitenland, er toe wilde overgaan aan de tot evengenoemde wapens behorende officieren een chargepaard te verstrekken.

Wat ziet men tegenwoordig nog meer gebeuren: men laat gereden (?) paarden uit Engeland komen, zonder deze zelfs gezien of beproefd te hebben. Men schrijft slechts wat men hebben wil, welken prijs men wil besteden, zendt zijn oppasser naar de Harwichboot om het af te halen en behoeft er zelf niet de minste moeite voor te doen.

De Engelsche natuurruiter heeft het paard gereden, dikwerf reeds op jachten; het paard springt goed, is gewillig en niet bang; men kan het dadelijk gebruiken en er zijn dienst mede verrichten; africhtings- en paardenkennis worden hierdoor niet verkregen en deze toch zijn zoo noodig om de rijkunst te bevorderen. In deze wijze van paarden koopen schuilt nog een groot kwaad en wel dit, dat het door den Engelschen natuurruiter gereden paard, ofschoon men het dadelijk gebruiken kan, feitelijk niet rijkunstig afgericht is; hierdoor gebeurt het maar al te dikwijls, dat het slechts eenigen tijd bruikbaar blijft, doch zich dan gaat verzetten; de ruiter heeft geen ondervinding van onafgerichte paarden en moet het meestal voor weinig geld van de hand doen, of wel het verslijt te vroeg door gebrek aan africhting en de

eigenaar is bij slot van rekening toch te duur uit. Het hierboven aangehaalde, zoowel wat betreft het africhten als het aankopen van paarden, acht ik ééne der oorzaken dat het rijden der officieren achteruit gaat.

Jacht- en terreinrijden hebben de laatste jaren veelvuldig plaats en dienen zeker om ruiter en paard te oefenen in het verkrijgen van handigheid bij het doorrijden van oneffen terreinen, in het overwinnen van hindernissen, in het leeren beoordeelen van de goede zoowel als van de slechte eigenschappen van het paard; maar wil het uit een rijkunstig oogpunt nut hebben voor jeugdige ruiters, dan is daarvoor ervaring noodig, die alleen verkregen kan worden door voorbereiding onder goede leiding.

Aan stoutheid ontbreekt het niet, aan ervaring en leiding meestal wel, — en toch veroorzaakt deze stoutheid, gepaard aan gebrek aan leiding en ervaring, juist bij het jacht- en terreinrijden zulke groote nadeelen.

Een jeugdige ruiter, toch, die een goed paard heeft en die durft, denkt te dikwerf, als hij op jachten rijdt en daarbij succes heeft, dat hij reeds een goed ruiter is en vraagt zichzelf niet af, of zijne wijze van rijden ook nadeelig is voor zijn paard, of het niet noodzakelijk is dit in de manege beter af te richten.

Het succes op jachten geeft hem meer genot, van manegerijden is dus geen sprake meer en toch zou diezelfde ruiter nog oneindig veel meer succes hebben, wanneer ruiter en paard eerst in de manege behoorlijk geoefend waren. Dit laatste kost echter meer moeite en is niet zoo aangenaam; ook stuit men eerder op bezwaren als dit niet onder leiding geschiedt.

Vorbereiding voor jacht- en terreinritten is noodig, want zonder dit is het altijd ten nadeele van het paard; hoevelen zijn er helaas niet, die aan jachtritten deelnemen zonder hunne paarden daarop voor te bereiden.

Vroegtijdig verslijten, kreupel worden, storten, zelfs koude vatten zijn de nadeelige gevolgen, die door gemis aan voorbereiding of ervaring ontstaan.

Op die wijze werpt het jacht- en terreinrijden geen nut af en wordt de rijkunst er niet mede gebaat.

Wedrennen zijn hoogst nuttig, maar wil men er ten behoeve van de rijkunst met vrucht aan deelnemen, dan is een eerste vereischte, dat men reeds goed ruiter is. Hoevele jeugdige ruiters, wien het niet aan moed ontbreekt en die op de baan rijden, gaan toch voor de rijkunst verloren, omdat zij, door hun licht gewicht door anderen uitverkoren, met goed materiaal op de baan succes hebbende, dit toeschrijven aan eigen capaciteiten en zich dan op een hellend vlak bevinden, waarvan zij, de een vroeger, de ander later, helaas, maar al te dikwerf afglijden. Om goed course-ruiter te zijn, moet men èn goed ruiter wezen met veel energie en kracht, geheel meester over zichzelf, elk oogenblik in staat te beoordeelen wat men van zijn paard kan en mag vergen, geheel op de hoogte van de eigenschappen van het paard, dat men berijdt, èn last not least bekend met de verschillende kunstgrepen, die helaas op de baan steeds voorkomen. Dat hiervoor groote oefening en voorbereiding noodig zijn, zal wel geen

betoog behoeven, dat de ondervinding ook hier eene hoofdrol speelt evenmin, vooral, wanneer men bedenkt dat het gehalte der paarden, die op de baan gebruikt worden, zoo geheel anders is dan dat van de paarden, die door de officieren meestal in dienst gebezigd worden.

Het rijden op wedrennen heeft voor de rijkunst dus alleen nut, wanneer het wordt beoefend door hen, die reeds goed ruiter zijn en zich alle moeiten getroosten om zich de eigenaardigheden daaraan verbonden eigen te maken.

Wanneer ik, na deze beschouwingen, op de rijkunst terugkom, dan stel ik op den voorgrond, dat »de manege» de plaats is, waar de grond gelegd moet worden tot vorming van degelijke ruiters en africhters, en dat deze eerst daarna de door hen verkregen rijkunst op het terrein, bij jachten, of op de renbaan in practijk kunnen brengen.

Hiertoe is noodig een leidraad, die volgens grondige begrippen leert op welke wijze het onafgerichte paard tragsgewijze geschikt wordt gemaakt tot het dragen van den ruiter en tot het, met het gewicht van den ruiter, verrichten van datgene, wat er van geëischt mag worden zonder het vroegtijdig te doen verslijten. Voor het leger moet die leidraad dienen om een militair paard te vormen, waarbij zeker op den voorgrond moet staan, dat het zoolang mogelijk dienst moet kunnen bewijzen. Hoe beter het paard wordt afgericht, hoe langer het ook dienst zal kunnen doen.

Die leidraad moet verder leeren ruiters te vormen, die militaire paarden kunnen rijden en africhten.

Een dergelijke leidraad bestaat voor ieder officier door de bestaande voorschriften voor africhting en rijkunst met verstand toe te passen, zonder er allerlei andere denkbeelden te willen inlasschen.

Ik ben overtuigd, dat ieder instructeur, welke die voorschriften werkelijk goed begrijpt en nakomt, er in zal slagen goed afgerichte paarden en goede ruiters te vormen, alsook dat ieder ruiter, die de in die voorschriften aangegevene middelen met oordeel toepast, gunstige resultaten zal hebben.

Wanneer de jeugdige officieren zoover zijn, dat zij de africhting hunner paarden verbeteren, deze in de *manege* behoorlijk rijden en, *door het africhten van verschillende paarden*, hunne rijkunst ontwikkelen en vermeerderen kunnen, zullen zij, aan jacht- en terreinritten of wedrennen deelnemende, de ondervinding opdoen, dat hunne paarden beter gaan en op den duur minder verslijten.

Wordt daarbij gezorgd voor eene tragsgewijze opklimming in de oefeningen, zoodat zij hunne paarden op adem brengen, en bovendien dat de oefeningen in jacht- en terreinritten onder kundige leiding geschieden, dan geloof ik dat de rijkunst en het rijden der officieren binnen korten tijd op een veel hooger trap zal komen, — een trap, die voor officieren van bereden wapens noodwendig wordt vereischt.

Verpleging bij Manoeuvres.

Naar wij vernemen, is het niet de gewoonte, dat in *De Militaire Spectator* opstellen worden besproken, welke door middel van »Verslagen, Rapporten en Memoriën omtrent militaire onderwerpen” in het licht verschijnen. Waarschijnlijk is dit een gevolg van de omstandigheid, dat in die opstellen, hoe belangrijk ook, gewoonlijk onderwerpen worden behandeld, welke bestemd zijn om op die wijze meer in het bijzonder ter kennis te worden gebracht van de officieren van een bepaald wapen, dienstvak of onderdeel daarvan.

In de 3de Aflevering van Deel XXIII van de bovengenoemde Verslagen, enz., komt echter een opstel voor, waarvan de kennisneming niet enkel geacht kan worden van belang te zijn voor de officieren van een bepaald dienstvak, maar voor alle officieren van het leger. Wij bedoelen het rapport nopens eene studie van den verplegingsdienst bij manoeuvres in het buitenland”, saamgesteld door den Kapitein-Intendant C. M. A. DOUGLAS.

De legerverpleging, toch, is eene zaak, welke niet uitsluitend tot het gebied van den intendant en den verplegingsofficier behoort, maar ook in meer of mindere mate een onderwerp ter bestudeering behoort uit te maken van den stafofficier, den militairen arts en den troepenofficier. Het is dan ook om die reden, dat de geëerde Redactie heeft kunnen goedvinden, dat in dit *Tijdschrift*, voor zooveel noodig, de aandacht der officieren op dat rapport wordt gevestigd.

Zooals uit de inleiding blijkt, is de samenstelling van dit rapport het gevolg van eene opdracht, aan genoemden officier verstrekt, tot het bestudeeren van den verplegingsdienst bij manoeuvres in het buitenland, meer in het bijzonder bij de Belgische, Fransche, Duitsche en Oostenrijk-Hongaarsche legers. Hoewel het niet vermeld wordt, zijn wij geneigd aan te nemen, dat die opdracht door den Hooflintendant werd gegeven. Mocht dit zoo wezen, dan begroeten wij ook daarin het begin van eene nieuwe periode, waarin de intendanten ook tot voortgezette studie op hun gebied, voor zooveel noodig, worden aangenouden en aangemoedigd, en dan verklaren wij tevens, dat o. i. bezwaarlijk een beter onderwerp op het gebied van legerverpleging ter bestudeering kon gekozen worden. Wilde men toch tot dusver een of

ander omtrent troepenverpleging bij manoeuvres in vreemde legers te weten komen, dan kostte het zoeken naar de gewenschte gegevens — zoo dit al niet tevergeefs was — in vele gevallen een schat van tijd en veel moeite. Nu echter het hoofdbestuur de goede gedachte heeft gehad, den arbeid van den Kapitein D. eene plaats te geven in de Verslagen, Rapporten en Memoriën, is de zaak veel gemakkelijker geworden.

Wij mogen ons ongetwijfeld ontslagen rekenen van de taak, nopens den inhoud van het rapport te dezer plaatse uitvoerige mededeelingen te doen; door de ruime verspreiding van de Verslagen, enz., in het leger, ligt het onder het bereik van iederen officier. Alleen wenschen wij in het kort onze meening te zeggen omtrent de wijze, waarop de samensteller zijne taak heeft volbracht.

Al dadelijk moeten wij verklaren, dat die taak niet gemakkelijk was. Men achte toch de moeite niet gering een groot aantal bronnen op te sporen, waarin het onderwerp behandeld wordt, daaruit excerpten te maken, die uit onderscheidene talen over te zetten, om vervolgens voor elk land in het bijzonder van die uittreksels een geheel te maken, dat een beeld geeft van de wijze, waarop de troepen in elk dezer landen bij manoeuvres worden verpleegd. Dat is een arbeid, welke van den bewerker veel vlijt en volharding eischt, en die zeker gewaardeerd zal worden door een ieder, die wel eens aan het zoeken naar en het bestudeeren van bronnen heeft gedaan.

Naar onze meening heeft de Schrijver zich van de hem opgedragen taak met succes gekweten, en is het hem over het algemeen wel gelukt, ten aanzien van de verpleging in onderscheidene legers, gegevens te verschaffen, welke het den lezer mogelijk maken zich van die verplegingswijze een vrij nauwkeurig beeld te vormen, vooral in die rijken, waaromtrent officieele geschriften ter beschikking van den Schrijver stonden.

Als slot van zijn arbeid geeft de Heer D. een algemeen overzicht van de verplegingswijzen bij manoeuvres in de onderscheidene rijken en deelt hij daarin eenige denkbeelden mede, o. a. over het ontwikkelen van initiatief, ook ten aanzien van de troepenverpleging, welke der overweging ten volle waard zijn. Het kan toch bezwaarlijk ontkend worden, dat ook te onzent de verpleging van troepen bij manoeuvres, o. a. wat den tijd van voorbereiding betreft, al een zeer onjuist beeld van de werkelijkheid geeft. Toegegeven, zegt wellicht deze of gene, doch het resultaat is dan toch maar, dat de troepen gewoonlijk goed verpleegd en klachten zelden vernomen worden. Wij meenen echter dat een ander resultaat niet wel mogelijk is, waar maanden vóór den aanvang der manoeuvres, tegen den tijd dat de lieve lente in het land komt, een begin wordt gemaakt met het ontwerpen van plannen en het beramen van maatregelen met betrekking tot de verpleging der in de herfstinaand manoeuvreerende troepen.

Toch zou er reden bestaan met vorenbedoeld resultaat tevreden te zijn,

indien slechts de zekerheid bestond dat, in geval van oorlog, de tegenpartij ons ook zulk eene ruime periode van voorbereiding gunde, als wij bij manoeuvres ons zelven toestaan. Wij weten echter zeer goed, dat de tijd van voorbereiding zich dan tot slechts enkele dagen zal kunnen beperken, en daarom behoort bij de verpleging van troepen bij manoeuvres die omstandigheid steeds in het oog te worden gehouden — althans, zoo het ernst is met den wil, om die verpleging ook dienstbaar te maken aan de oefening van intendanten en verplegingsofficieren. In verband nu met deze zoo noodige oefening wordt de lezing en overweging van hetgeen voorkomt op de bladz. 185—193 van het rapport ten zeerste aanbevolen.

Het was ons niet mogelijk des Schrijvers arbeid geheel te controleeren, niet alleen omdat vele der door hem geraadpleegde bronnen niet te onzer beschikking zijn, maar ook omdat wij het voorrecht missen, behalve met de drie moderne talen, nog bekend te zijn met de Italiaansche, Zweedsche en Deensche talen, zooals, blijkens de vermelde bronnen, met den Heer D. wel het geval is. Wij kunnen dus niet nagaan, in hoever zijne overzetting uit laatstgemelde talen juist is, doch zouden geneigd zijn daaromtrent eenigen twijfel te koesteren, omdat, waar wij den Schrijver wel kunnen volgen, o, i. de vertaling niet altijd den zin juist weergeeft.

Zoo worden door den Schrijver uit de »Instruction générale sur les manoeuvres» voor het Fransche leger »les périodes de stationnement» genoemd »de tijdvakken, waarin de troepen zich verplaatsen», hetgeen juist het tegenovergestelde uitdrukt van wat bedoeld wordt, — zoo worden »les marches de concentration et de dislocation» kortweg genoemd »de heen- en terugmarschen», en wordt de volzin: »Pendant les marches d'aller et retour, la viande est fournie, soit par les marchés particuliers passés à l'avance par l'intendance dans les localités traversées, soit par les achats sur place faits par les officiers d'approvisionnement», (bladz. 41) aldus vertaald: »Voor de heen- en terugmarschen wordt de levering van versch vleesch in den regel verzekerd, hetzij door tevoren door de intendance gesloten overeenkomsten in de plaatsen, waar de troepen doortrekken, hetzij door aankoop ter plaatse door de verplegingsofficieren (bladz. 93). Door het inlasschen van de woorden »in den regel» krijgt het categorisch voorschrift vanzelf een eenigszins anderen zin.

Dit zijn echter slechts vlekjes, welke weinig afbreuk doen aan de waarde van het geheel, dat ongetwijfeld de aandacht verdient van alle officieren, die in het onderwerp belang stellen.

Voor al om laatstgenoemde reden is het jammer, dat de Schrijver het kleed, waarin zijn geesteskind gestoken is, niet wat meer aantrekkelijk heeft gemaakt, m. a. w., dat hij aan den vorm van zijn arbeid niet wat meer zorg heeft besteed. De vorm, toch, van het rapport laat, èn wat stijl èn wat taal betreft, te wenschen over, terwijl de drukfouten legio zijn. Wel vraagt de

Schrijver in eene noot aan het einde van zijn rapport welwillende correctie van »enkele andere nog overgebleven drukfouten», doch het zou juist geweest zijn, wanneer dat woord »enkele» door »vele» vervangen ware; geeft men toch aan de uitnoodiging van den Schrijver gehoor, dan krijgt het gedrukte stuk vrijwel het aanzien van eene gecorrigeerde eerste drukproef.

Het is al erg genoeg, dat de uitgever, wegens voor hem zeker zeer geldige redenen, de Verslagen, Rapporten en Memoriën in een gewaad kleedt, dat niet wel anders dan schamel kan heeten, en het is waarlijk niet noodig, dat de Schrijver den inhoud nog minder aantrekkelijk maakt door verwaarloozing van den vorm. Wat daarvan de reden is, weten wij natuurlijk niet. Mocht des Schrijvers kennis van vele vreemde talen aan het gevoel voor de moedertaal bij hem afbreuk doen, dan zou daaruit kunnen worden afgeleid, dat de kennis van vele talen geene onbepaalde aanbeveling verdient. Doch hoe dat wezen moge, deferentie voor zijne lezers had den Schrijver moeten nopen, ook aan den vorm van zijn rapport de meeste zorg te besteden, terwijl voorts door hem had moeten zijn bedacht, dat zijn werk wordt uitgegeven door het Departement van Oorlog en dus een officieel karakter draagt.

Vorenstaande opmerking nopens den vorm willen wij met enkele voorbeelden toelichten. Waar de Schrijver in de Inleiding spreekt over de grenzen van het door hem ingestelde onderzoek, lezen wij op bladz. 62 van het »zoo hoogst belangrijke tijdperk der manoeuvres, dat zich in zijne uitingen vastknoopt aan hoogere beginselen.» Afgescheiden daarvan, dat het beeld wel wat gewaagd mag heeten, een tijdperk, in zijne uitingen zich vastknoopende aan beginselen, is het niet duidelijk, welke hoogere beginselen de Schrijver wel op het oog mag hebben.

Op bladz. 93 wordt in deftigen stijl gezegd. »De vleesch-verstrekking kan ook voor alle troepen en voor den geheelen duur der manoeuvres het onderwerp eener te sluiten overeenkomst uitmaken».

Bij het lezen van dergelijke zinnen, slaakt men onwillekeurig de bede:

Verlos ons van dien stijl, o, Heer!
Geef ons natuur en eenvoud weer!

Eene proeve van gebrekkige taal en stijl wordt voorts gevonden op bladz. 137 (laatste alinea) en bladz. 138 (eerste alinea), terwijl op bladz. 139 gezegd wordt: »De man kreeg laat in den nacht zijne verbruikte Nachschubsportion weder terug», hetgeen onmiddellijk denken doet aan de portebrijsé-deur.

Op bladz. 140 leest men van »recht op onderdak» (lees: onder dak) voor recht op huisvesting, en op bladz. 142 wordt gezegd: »Bij elke inrichting worden de volgende diensten c. q. uiteengehouden: (a) brood en beschuit». Wellicht zal menig een hieruit met verrassing vernemen, dat er brood- en beschuitdiensten bestaan.

Op bladz. 148 wordt gesproken van »wenken" die »beoogen", en op bladz. 151 wordt gezegd, dat aan gehuwde manschappen een bedrag kan worden toegekend ten behoeve van hunne vrouw. Dit laatste zou natuurlijk eene geheel verkeerde meening kunnen doen ontstaan ten aanzien van den echtelijken staat van Engelsche militairen.

Germanismen, zooals: »Een en ander is tot twee hoofdvormen terug te brengen" (bladz. 181); »Bij marschmanoeuvres is aanvoer, zoo noodig met etappen, beter te beoefenen" (bladz. 183); »Toch zoude gevoegelijk eene stationnaire manoeuvre te beschouwen zijn" (bladz. 183); verdienen geene aanbeveling.

Enkele vreemde woorden, zooals »packvagnarna" en »lifsmedelvagnarna" (bladz. 165) hadden wel eene vertaling verdiend. Wij wagen de gissing, dat daarmede pakwagens en levensmiddelenwagens bedoeld worden. Ook zijn wij er niet zeker van, dat uit de afkorting »(Subministr.)" op bladz. 127 dadelijk door iedereen zal gelezen worden Subministrirung.

Ten slotte drukken wij het vertrouwen uit, dat de geëerde Schrijver de gemaakte opmerkingen alleen zal willen beschouwen als een bewijs van de belangstelling, waarmede wij van zijn arbeid kennis namen, en veroorloven wij ons tevens daarbij den wensch te voegen dat, indien de Schrijver aanleiding mocht vinden, te gelegener tijd nog eens eene vrucht zijner studien het licht te doen zien, door hem meer bedacht worde, dat tusschen inhoud en vorm harmonie moet bestaan, en dat de waarde van een degelijken inhoud door een met zorg bewerkten vorm in niet geringe mate verhoogd wordt.

R.

De Strafrechtelijke positie van het reserve-personeel bij de landmacht.

In »*De Militaire Spectator*, 1895, n°. 1 », besprak ik de bij wijze van proef ingevoerde regeling tot het scheppen van reserve-kader (R. K.) voor de landmacht (De Koninklijke Besluiten van 29 Sept. 1893, n°. 5, en van 3 Sept. 1894, n°. 64), voor zooverre betreft de strafrechtelijke positie van dat kader.

In de eerste plaats wees ik er met nadruk op, dat de strafrechtelijke positie van het R. K. niet voldoende geregeld is, hetgeen thans ook verklaard wordt in de Memorie van Toelichting op het ontwerp van »Wet op de reserve voor de landmacht», aangeboden bij Koninklijke Boodschap van 7 Dec. 1896, en bovendien blijkt uit het vonnis van het Hoog Militair Gerechtshof van 6 Oct. 1896.

Vervolgens toonde ik aan, dat, met de bovengenoemde Koninklijke Besluiten en de Militaire Strafwetten in de hand, de kader-reservist ook tijdens zijne langdurige verloven ongetwijfeld in alle opzichten geheel en al aan de militaire rechtspraak onderworpen blijft. Dat hierdoor de meest onmogelijke toestanden in het leven geroepen worden, behoeft geen breed betoog; wanneer bijv. een student, reserve-onderofficier met onbepaald (d. w. z. groot) verlof, een ander student, vaandrig met onbepaald verlof, beledigt, zoo moet eerstgenoemde wegens insubordinatie terechtstaan. Een kader-reservist te Maastricht, die zijn hond ongemuilband laat loopen, terwijl het dragen van den muilband bij verordening gelast is, moet verschijnen voor den krijgsraad te 's Bosch, of wel betaalt de maximum boete (art. 74 Wetboek van Strafrecht), terwijl de gewone burger in een dergelijk geval door den kantonrechter ter plaatse tot eene kleine geldboete veroordeeld wordt. Meerdere voorbeelden zijn overbodig, men heeft ze maar voor het grijpen. Het vonnis van 6 Oct. 1896 (*Weekblad voor het Recht*, n°. 6875,) leert dat de Advocaat-Fiscaal de hier aangegeven zienswijze geheel deelt. Een milicien, aldus lees ik in genoemd *Weekblad*, beledigde en sloeg een korporaal R. K. in burgerkleeding, die met onbepaald verlof was te Rotterdam; het uitschelden geschiedde onder toevoeging der woorden »Reserve Korporaal», en daar nu de reservist met den milicien in hetzelfde garnizoen gediend had, zoo werd als bewezen aangenomen, dat de milicien den burger gescholden en geslagen had met de wetenschap, dat

deze een korporaal R. K. was. De krijgsraad te Den Haag veroordeelde den milicien en paste op hem toe het Wetboek van Strafrecht, doch de Advocaat-Fisikaal kwam van dat vonnis in hooger beroep en eischte toepassing van de insubordinatie-artikelen, *omdat de kader-reservist in burgerkleeding en met groot verlof in alle opzichten aan de Militaire Strafwetten onderworpen blijft*. Het H. M. G. heeft zich met den eisch van den Advocaat-Fisikaal niet vereenigd en daarentegen het vonnis van den krijgsraad bekrachtigd, onder aanvoering van motieven echter, die zeker voor ernstige bestrijding vatbaar zijn. De overweging, die nog 't meeste gewicht in de schaal legt, luidt: »dat indien de bedoelde bepaling van art. 2 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande medebrenge, dat zij, die in de formatie der korpsen van de armee begrepen zijn, steeds ook wanneer zij buiten dienst in de burgermaatschappij verkeerden, in den zin der Militaire Strafwetten militairen zijn, art. 130 der Wet op de nationale militie van den 19 Aug. 1861 (*Stbl.* n°. 72), waarbij de gevallen worden bepaald, waarin het Crimineel Wetboek en het Reglement op de Krijgstucht op de ingelijfdcn bij de Militie te Land van toepassing zijn, overbodig zoude zijn, daar zij in de formatie der korpsen zijn begrepen en dus reeds krachtens de bedoelde bepaling van art. 2 van het Crimineel Wetboek daaraan onderworpen zouden zijn». Bij nadere betrachting verliest evenwel ook dit argument zijne betekenis, en wel omdat de inhoud van de slotzinsnede geheel onjuist is, immers het C. L. (1) begrijpt nergens de manschappen van de militie onder het eigenlijk gezegd krijgsvolk. Het C. L. heeft steeds alleen betrekking op hen, die vrijwilligers zijn, waarvan men de bevestiging vindt in het Koninklijk Besluit van 20 Juli 1821, *Stbl.* n°. 12 (vergelijk tevens Koninklijk Besluit van 27 Oct. 1821, *Stbl.* n°. 19).

Ik stip terloops hierbij aan, dat er in geen geval sprake kon zijn van toepassing van art. 4 C. L., daar de milicien nog in dienst was!! Wèl zou zulks het geval geweest zijn, indien hij reeds ontslag uit den dienst bekomen had!!

In de tweede plaats leidde ik uit verschillende bepalingen betreffende het R. K. de gevolgtrekking af, dat het waarschijnlijk de bedoeling is de kader-reservist buiten werkelijken dienst alleen als militair te beschouwen, wanneer hij in de militaire uniform gekleed is. Deze opvatting, zie weer *Weekblad voor het Recht*, n°. 6875, wordt ook gehuldigd door het H. M. G.

Door rekening te houden met de vermoedelijke bedoeling en strekking van den inhoud der Koninklijke Besluiten van 22 Sept. 1893, n°. 5, en van 3 Sept. 1894, n°. 64, en het streng wettelijke en dus alleen zuiver juiste standpunt te verlaten, heeft het H. M. G. voor het oogenblik het R. K. uit eene onhoudbare positie gered. Ik zeg »voor het oogenblik», daar misschien weldra de burgerrechter aan het woord komt, en zich onbevoegd verklaart de vierschaar te spannen over den verlofganger R. K. Conflicten, vooral nu het R. K. eene eenigszins beduidende sterkte heeft verkregen, kunnen niet uit-

(1) Crimineel Wetboek Landmacht.

blijven, en van harte welkom is daarom het ingediende ontwerp van »Wet op de reserve voor de landmacht», dat een einde zal maken aan scheeve en onzekere verhoudingen, die ten slotte geleid zouden hebben tot de algeheele mislukking der nieuwe instelling.

In de derde plaats betoogde ik in bedoeld Spectator-artikel van het jaar '95, dat de band tusschen het vrijwillig dienend reserve-personeel en het actieve leger, tijdens het onbepaald verlof der reservisten, niet geheel verbroken mag worden, en hiermede is nu, naar mijne bescheiden meening, in het ontwerp van »Wet op de reserve voor de landmacht», door mij korthedshalve voortaan »ontwerp '96» te noemen, niet op voldoende wijze rekening gehouden, hetgeen mij er toe leidt andermaal dit onderwerp ter tafel te brengen.

De artikels van het ontwerp '96, die wij bij deze bespreking hoofdzakelijk moeten raadplegen, zijn de artt. 5 en 6, welke luiden:

Art. 5.

»Het reserve-personeel wordt geacht zich in werkelijken dienst te bevinden van den dag, waarop het zich, al dan niet in uniform gekleed, van eenige plaats in Nederland op weg begeeft of zou moeten begeven, om op het tijdstip, daarvoor bij de in het vorig artikel bedoelde oproeping aan te wijzen, zich te kunnen melden bij de autoriteit, in de oproeping genoemd, tot op het tijdstip waarop het met onbepaald verlof vertrekt».

Art. 6.

»Voor zoover dit in deze wet of in andere wetten niet anders wordt bepaald, heeft het reserve-personeel, wanneer het zich in werkelijken dienst bevindt of wanneer het — niet in werkelijken dienst zijnde — in uniform gekleed is, dezelfde rechten en plichten en is het onderworpen aan dezelfde wetten, besluiten en andere voorschriften als het overige bij de landmacht dienend personeel van gelijken rang, gelijken graad of gelijke positie».

De reserve-officieren, vaandrags, reserve-onderofficieren, reserve-korporaals en aspirant-vaandrags — reserve-personeel dat niet zoozeer bepaalde militaire diensten moet vervullen, bijv. opzichters bij den vestingtelegraafdienst, laat ik hier buiten beschouwing — moeten, voor zoover zulks in den korten werkelijken diensttijd bereikbaar is, *soldaten* zijn; zij moeten zich steeds één met het leger voelen, hetgeen alleen verkregen kan worden, door hen tijdens de lange onbepaalde verloven voor sommige handelingen, die tegen de tucht indruischen, te onderwerpen aan de Militaire Strafwetten, door hen ook voor die periodes militaire plichten op te leggen. Zoo zal een band ontstaan, die het reserve-personeel voortdurend er aan herinnert dat 't met

één been als het ware in de armee staat, een band, die het besef van solidariteit met het korps levendig houdt, doch aan den anderen kant mogen de bepalingen voor den verlofganger niet drukkend zijn of te diep of storend ingrijpen in de gewone maatschappelijke verhoudingen en toestanden. Bij den eersten oogopslag ziet men reeds dat de artt. 5 en 6 de reservisten met onbepaald — bij de militie zou men zeggen met *groot* — verlof geheel loslaten; art. 18 echter zegt, dat de reserve-officier ontslagen kan worden o. a. wegens wangedrag ook buiten den werkelijken dienst, terwijl art. 8, tweede lid, de bevoegdheid verleent bij Koninklijk Besluit eene dergelijke bepaling ten aanzien van vaandrags, enz., vast te stellen. De artt. 18 en 8 voorzien alzoo eenigermate in de door mij bedoelde leemte; evenwel niet op eene bevredigende wijze, al ware het maar alleen omdat het ontslag van art. 18 eigenlijk meer een administratieve maatregel is.

In de Memorie van Toelichting wordt er op gewezen, dat de grondslagen van het ontwerp '96 dezelfde zijn als die van de wet van 12 Juli 1895, *Stbl.* 104, betreffende de marine-reserve; ik voeg daarbij, dat de artt. 5 en 6 van het ontwerp '96 ongeveer gelijkkluidend zijn met de voorschriften, regelende de strafrechtelijke positie der marine-reservisten, welke voorschriften, om voor mij onverklaarbare redenen, bij Koninklijk Besluit gegeven zijn en niet op eenige wettelijke basis rusten, ja, zelfs in strijd schijnen te zijn met de wet (zie art. 2 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te water). Men vergete echter niet dat de zeeman aan boord altijd onder strenge tucht staat, die in haren aard weinig verschilt van de militaire discipline. Een officier, dienende aan boord van een particulier schip, is niet minder dan de officier uit het leger doordrongen van de noodzakelijkheid der absolute gehoorzaamheid; dagelijks eischt hij eerbiediging van 't gezag, hij weet te bevelen, ook onder buitengewoon moeilijke omstandigheden. De jongelieden daarentegen, waaruit ons reserve-personeel zich moet rekruteren, hebben in ons vaderland in den regel zelfs geen schooltucht gekend.

Ik wil er nog op wijzen, dat een reserve-officier der marine o. m. ontslagen kan worden, wegens het niet blijven varen bij de Nederlandsche handelsvloot, of als hij een vonnis van den Raad van Tucht voor de Koopvaardij te zijnen laste heeft. Deze bepalingen geven goede waarborgen voor de deugdelijkheid van het reserve-personeel; de samenstelling echter van overeenkomstige of gelijksoortige voorschriften, ten aanzien van de reserve-officieren der landmacht, is eenvoudig onmogelijk.

Wordt het ontwerp '96 ongewijzigd aangenomen, dan zal bijv. de reservist met onbepaald verlof naar aanleiding van vorigen dienst den vroegeren superieur kunnen beleedigen, verwijtingen doen, brutaliseeren, enz., enz., zonder daarvoor eenige straf op te loopen. Terwijl, naar mijne bescheiden meening, in een dergelijk geval het gezag — de korpscommandant — de macht zou moeten bezitten den reservist op te roepen, ten einde hem

disciplinair te straffen of zelfs voor een krijgsraad te brengen. Eveneens moet de reservist met onbepaald verlof door de Wet beschermd worden.

De Hoogleraar H. VAN DER HOEVEN heeft in zijn Ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht de bepaling (art. 48) opgenomen: »Gewezen militairen worden, ten aanzien van beledigingen en fetelikheden door hen binnen eene maand na hun ontslag hunnen vroegeren, nog in militairen dienst zijnden, meerderen ter zake van vroegere dienstaangelegenheden aangedaan, gelijkgesteld met militairen».

De Militaire Commissie opperde geen enkel bezwaar tegen dit artikel, en de toenmalige Regeering heeft het in haar Ontwerp overgenomen onder vervanging van *eene maand* door *een jaar*, en daarmee is natuurlijk het artikel niet onbelangrijk strenger geworden. Thans zien wij eene categorie vrijwilligers scheppen, die gedurende hun *verlof* geheel en al buiten het bereik van den arm der militaire justitie en discipline staan!

En zouden de militaire wetten, om 'een tweede voorbeeld te noemen, niet toegepast moeten kunnen worden op den reservist, niet in werkelijken dienst zijnde, die, terwijl hij in *dienstverkeer*, mondeling of schriftelijk, met een superieur is, zich tegenover dien meerdere onbetamelijk gedraagt?

De krijgstuuchtelijke correctie is niet zoozeer eene straf in den engeren zin des woords, als wel een middel tot opvoeding; zij heeft tot strekking de vorming van hem, die blijken geeft de door den militairen stand gevorderde eigenschappen niet of althans niet in voldoende mate te bezitten. En zou men de mogelijkheid tot toepassing van dit opvoedingsmiddel naar aanleiding van sommige indisciplinaire handelingen, gepleegd gedurende het onbepaald verlof, of wegens het, tijdens dat verlof, niet naleven van dienstvoorschriften van administratieven aard, prijsgeven?

Zal men het gezag de bevoegdheid mogen onthouden den verlofganger, die de tucht moedwillig in zijne grondvesten aantast, met voeten treedt, desnoods exemplair te treffen, hem te dagen voor de militaire vierschaar?

Men werpe mij niet voor de voeten: »gij hebt geen hoog denkbeeld van de Nederlandsche jongelingschap». Zijn er dan geen officieren, die misdoen, geen cadets, die hardhandig aangepakt moeten worden?

Niet alleen zij, in wien hart het beginsel leeft, neergelegd in art. 180 der Grondwet, zullen dienst nemen bij het reserve-personeel, maar ook zij, voor wie dat schoone beginsel eene doode letter is, die slechts denken aan de voordeelen, welke de bepalingen hun bieden.

Het ontslag van art. 18, is, zooals ik reeds zeide, een administratieve maatregel; verwijderd wordt hij, wiens behoud het legerbelang schaden zou. Slecht gedrag zou voor 't ontaard individu zelfs een middel kunnen zijn om van de vrijwillig opgenomen verplichting ontslagen te geraken. Het ontslag bezit natuurlijk voor het leger weinig of geen vormende, opvoedende kracht; de verwijdering is ondeelbaar en ook daarom als op zichzelf staande straf onbruikbaar.

Nu ik toch weer bij 't art. 18 aangeland ben, veroorloof ik mij in het midden te brengen, of het niet beter ware om, evenals in punt 6 (art. 18), ook in de punten 4 (art. 18) en 7 (art. 18) de woorden »onverschillig of daarvan in of buiten werkelijken dienst blijkt» of eene gelijksoortige uitdrukking in te lasschen; daarmede ware alle onzekerheid, waartoe wel aanleiding bestaat, weggenomen.

De vraag of men voor den verlofganger niet de straf van berisping — mondeling of schriftelijk — zou moeten invoeren (voor de cadets bestaat die straf, behalve gedurende den tijd der detachering bij de korpsen); of degradatie in sommige gevallen, evenals berisping, zou kunnen geschieden zonder oproeping; of de korpscommandant den verlofganger zou mogen oproepen tot het ondergaan van onderzoek of straf met of zonder autorisatie van den Minister; welke feiten voor den verlofganger strafbaar zouden behooren te zijn; welke feiten, door militairen ten opzichte van verlofgangers begaan, binnen het bereik der militaire wetten zouden moeten vallen, enz., enz., dit zijn vraagpunten, bij welker oplossing men op geene groote moeilijkheden stuiten zal, doch die thans niet door mij in nadere gezette overweging genomen zullen worden.

Art. 5 zou ik willen lezen:

»Een persoon behoorende tot het reserve-personeel wordt geacht zich in werkelijken dienst te bevinden, onverschillig of hij al dan niet in uniform gekleed is, van den dag, waarop hij zich, ingevolge de in het vorige artikel bedoelde oproeping, melden moet bij de in de oproeping genoemde autoriteit, tot en met den dag, waarop hij met onbepaald verlof vertrekt.»

Ik vlei mij, dat deze redactie juister dan het ontwerp '96 het beginpunt van de onderwerping aan de krijgswetten teekent, welke onderwerping, mijns inziens, niet precies op het oogenblik van afpresenteeren, maar aan 't eind van den dag, waarop de reservist met onbepaald verlof vertrekt, moet ophouden.

Het art. 6 houdt o. m. in, dat de reservist in uniform, ook al is hij niet in werkelijken dienst, aan de Militaire Strafwetten onderworpen is. Die Gesetze der Subordination sind untrennbar von der Uniform (Das Militär Strafgesetzbuch mit Commentar von CLEMENS KOPPMANN).

Volgens de vigeerende voorschriften kan de vrijwilliger R. K. van den Minister de toestemming bekomen tot het dragen der uniform gedurende den tijd, dat hij niet onder de wapenen is en niet aan oefeningen deelneemt; voor niet langer dan acht dagen kan zij, namens den Minister door den Hoofdofficier R. K. verleend worden.

Deze bepaling moet, naar mijne bescheiden meening, vervallen; zij toch geeft, of althans kan aanleiding geven tot misbruiken en moeilijkheden, vooral omdat de vrijwilliger R. K. niet *verplicht* is in uniform gekleed te zijn gedurende

den tijd, dat hem daartoe verlof gegeven is, en dientengevolge, zooals ik reeds vroeger schreef, met de uniform en dus met de krijgstucht als het ware gespeeld kan worden. En hoe is, wanneer op grootere schaal toestemming gevraagd en verleend wordt, contrôle mogelijk?

Zou men in de toekomst niet dienen vast te stellen, dat verlof tot het zich vertoonen in uniform buiten werkelijken dienst alléén bekomen kan worden door reserve-officieren? Het ware wellicht gewenscht dit zelfs in de wet op te nemen, en daarenboven een geheel nieuw artikel van ongeveer den volgenden inhoud in het leven te roepen: »De reserve-officier, die toestemming verkregen heeft om buiten werkelijken dienst de militaire uniform te dragen, is voor den duur dier toestemming aan de militaire strafwetten onderworpen.»

Wanneer ik hier nu nog laat volgen — ik hoop dat het overtollig zal zijn —, dat het bovenstaande niet zijn oorsprong vindt in de zucht tot critiek of betweterij, maar in belangstelling in de jeudige instelling, dan zou ik verder kunnen volstaan met de redactie mijn dank te betuigen voor de genoten gastvrijheid. De overweging echter, dat de positie van het reserve-personeel met onbepaald verlof in beginsel overeenkomt met die van dienstplichtigen, welke voor geruimen tijd naar hunne haardsteden worden gezonden, doet mij besluiten aan dit opstel toe te voegen de Deutsche, Fransche en de ontworpen Belgische wettelijke bepalingen betreffende den rechtstoestand der dienstplichtigen, die niet onder de wapenen zijn.

Wat onze militiewet betreft, zij geeft het militair gezag te weinig macht over den groot-verlofganger, en vroeg of laat zal deze fout zich wel sterker doen gevoelen. Toch bevindt de milicien-verlofganger zich nog in eene minder onafhankelijke positie dan de reservist met onbepaald verlof. Immers volgens art. 130 der militiewet, blijven de strafbepalingen omtrent desertie, ook buiten de gevallen waarin een milicien geacht wordt zich onder de wapenen te bevinden, op hem toepasselijk en blijft de militaire rechter bevoegd daarvan kennis te nemen (Mr. POLS), terwijl art. 145 der militiewet bepaalt, dat de niet-voldoening op zichzelf aan eene oproeping het misdrijf desertie vormt.

De Hoogleraar VAN DER HOEVEN heeft in zijn Ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht de bepaling (art. 45) opgenomen, dat onder militairen ook worden verstaan, de dienstplichtigen, niet in werkelijken dienst zijnde, welke zich schuldig maken aan een der misdrijven van het Wetboek van Militair Strafrecht of aan eenig met hunne betrekking tot de zee- of landmacht in verband staand ambtsmisdrijf, ambtsovertreding, of strafbaar feit, begaan onder een der in artikel 44 van het Wetboek van Strafrecht vermelde omstandigheden.

Ik heb het art. 45 indertijd bestreden, en wel omdat het eene te verre strekking heeft; later, onder verwijzing naar mijn betoog, verklaarde Mr.

BEAUJON, President van het Hoog Militair Gerechtshof, in het *Tijdschrift voor Strafrecht* mijne meening geheel en al te deelen.

In het Regeeringsontwerp van een Wetboek van Militair Strafrecht is het artikel vervangen door een geheel nieuw, dat den toen en nu nog bestaanden toestand (art. 130 der militiewet) in hoofdzaak bestendigt, waardoor men echter in een ander uiterste oversloeg, hetgeen wel bevreemding moet verwekken, wanneer men weet dat de geheele Militaire Commissie haar zegel gehecht had aan het art. 45 van Prof. VAN DER HOEVEN. Ook hier was weer de gulden weg in het midden gelegen.

Na deze uitweiding zal het duidelijk zijn, waarom ik bij de beantwoording der vraag: aan welke bepalingen van krijgstuchtelijken aard moet de reservist met onbepaald verlof onderworpen worden? niet tot punt van uitgang onze militiewet zou willen nemen, maar verkiezen zou de oogen te wenden naar de nieuwere voorschriften, die elders gelden of in staat van wording zijn, waarbij ik dan nog ten slotte releveer, dat aan ons vrijwillig dienend reserve-personeel, hetwelk vele voordeelen geniet, bezoldigd wordt en geheel bestemd is om stof voor kader en zelfs voor officieren te leveren, in het algemeen eer meer dan minder militaire lasten gedurende de lange verlofperiodes op de schouders geladen mogen worden, welke lasten, zonder daarom drukkend te wezen, in niet geringe mate zullen bijdragen tot verhooging zijner werkelijke militaire waarde.

Duitschland.

Volgens het *Reichs-Militär-Gesetz* (§ 56) behooren tot den Beurlaubtenstande:

- »1°. Die Offiziere, Aerzte, Beamten und Mannschaften der Reserve und Landwehr;
- 2°. die vorläufig in die Heimat beurlaubten Rekruten und Freiwilligen;
- 3°. die bis zur Entscheidung über ihr ferneres Militärverhältniss zur Disposition der Ersatzbehörden entlassenen Mannschaften;
- 4°. die vor erfüllter aktiver Dienstpflicht zur Disposition der Truppentheile beurlaubten Mannschaften.”

Personen, behoorende tot den »Beurlaubtenstand”, zijn buiten den tijd, waarin zij zich in dienst bevinden, alleen voor de volgende strafbare feiten aan de Militaire Strafwetten onderworpen:

»1°. Unbefugte Veranstaltung einer Versammlung von Personen des Soldatenstandes (des aktiven Dienststandes sowohl wie des Beurlaubtenstandes) behufs Beratung über militärische Angelegenheiten oder Einrichtungen, oder Sammeln von Unterschriften zu einer gemeinsamen Vorstellung oder Beschwerde über solche Angelegenheiten oder Einrichtungen (§ 101, R. M. Str. G. B.).

2°. Ungehorsam oder Widersetzung gegen einen rechtmässigen Befehl in dienstlichen Angelegenheiten (§ 113, R. M. Str. G. B.).

3°. Handlungen gegen die militärische Unterordnung im *dienstlichen* Verkehr mit dem Vorgesetzten oder in der Militäruniform (§ 113, R. M. Str. G. B.).

4°. Missbrauch der Dienstgewalt im *dienstlichen* Verkehr mit dem Untergebenen oder in der Militäruniform (§ 126, R. M. Str. G. B.).

5°. Unerlaubte Entfernung und Fahnenflucht (R. M. G.). (1)

6°. Selbstbeschädigung und Vorschützung von Gebrechen. (R. M. G.).”

Frankrijk. Wet van 15 Juli 1889.

»Les hommes de la réserve de l'armée active, de l'armée territoriale ou de sa réserve sont justiciables des tribunaux militaires, en temps de paix comme en temps de guerre, pour les crimes et délits prévus et punis par les articles du code de justice militaire énumérés dans le Tableau D, annexé à la présente loi, lorsqu'après avoir été appelés sous les drapeaux ils ont été renvoyés dans leurs foyers.

L'application de ces articles est faite aux inculpés sous la réserve des dispositions spéciales indiquées au dit tableau.

Toutefois, les hommes appartenant à l'armée territoriale ou à la réserve de cette armée ne sont plus justiciables des tribunaux militaires, en temps de paix, pour les crimes et délits prévus par les deux paragraphes précédents, lorsqu'ils ont été renvoyés dans leurs foyers depuis plus de six mois, à moins que, au moment où les faits incriminés ont été commis, les délinquants fussent revêtus d'uniforme.

Tableau D.

Art. 204, 205, 206, 208. — Trahison, espionnage et embauchage.

Art. 219, § 1. — Violation du consigne.

Art. 220. — Violence envers une sentinelle.

L'article 220 ne sera applicable aux hommes renvoyés dans leurs foyers depuis plus de six mois, que s'ils étaient, au moment du fait incriminé, revêtus d'uniforme.

Art. 223 et 224. — Voies de fait et outrages envers un supérieur.

Pour l'application du premier paragraphe de chacun de ces articles, le fait incriminé ne sera considéré comme ayant eu lieu à l'occasion du service, que s'il est le résultat d'une vengeance contre un acte d'autorité légalement exercé.

Le deuxième paragraphe de ces mêmes articles ne sera applicable que dans les cas où le supérieur et l'inférieur seraient l'un et l'autre revêtus d'effets d'uniforme.

Art. 225. — Rébellion.

Cet article n'est applicable qu'aux hommes revêtus d'effets d'uniforme et, en outre, dans les cas prévus par l'article 77 du code de justice militaire.

Art. 226, 228, 229. — Abus d'autorité.

Pour l'application de l'article 229, il est nécessaire que le supérieur et l'inférieur soient l'un et l'autre revêtus d'effets d'uniforme.

(1) Zie ook § 68 en § 69, R. M. Str. G. B.

Art. 242, §1. — Provocation à la désertion.

Art. 248. — Vol.

L'avant-dernier paragraphe de cet article n'est applicable que si le délinquant était logé militairement dans la maison où il a commis le vol.

Art. 249. — Blessures faites à un blessé pour le dépouiller.

Art. 250, 251, 252, 253, 254, 255. — Pillage, destruction, dévastation d'édifices.

Art. 258. — Meurtre chez l'habitant.

Cet article est applicable sous la réserve indiquée ci-dessus pour l'article 248.

Art. 266. — Port illégal d'insignes.

Cet article n'est applicable qu'en cas de port illégal, soit d'effets d'uniforme militaire, soit d'insignes, décorations ou médailles sur des effets d'uniforme militaire."

België. Ontwerp-wet op de militaire rechtspleging; vervaardigd door den auditeur-generaal TEMPELS en herzien door eene commissie.

Art. 4.

»Les militaires en congé illimité sont soumis aux lois pénales militaires pour les infractions énumérées ci-après:

- a. la trahison et l'espionnage;
- b. la participation à une révolte prévue par le code pénal militaire;
- c. les violences et les outrages envers des supérieurs ou envers une sentinelle;
- d. la participation à une désertion avec complot commise par des militaires;
- e. le détournement et la soustraction frauduleuse d'objets quelconques affectés au service de l'armée et appartenant soit à l'Etat, soit à des militaires.

Art. 5.

Les militaires en congé illimité sont soumis aux dispositions des lois militaires concernant à la dégradation militaire.

Art. 6.

Les militaires en congé illimité sont assimilés aux personnes n'appartenant pas à l'armée pour l'application des lois militaires concernant l'incorporation dans une compagnie de correction.

Art. 7.

Les militaires en congé illimité sont réputés au service actif pendant toute la journée dans laquelle ils sont astreints à une prestation de service militaire.

Art. 8.

Les militaires en congé illimité ou définitif sont réputés au service actif pendant toute la journée dans laquelle ils quittent ou reprennent service."

Naar aanleiding van art. 4, c, vind ik in het rapport der Militaire Commissie aangeteekend:

»Si l'homme en congé illimité ne doit pas l'obéissance, il n'en résulte pas qu'il puisse outrager ou frapper des supérieurs sans autre responsabilité que celle de la loi commune. Quand il se trouvera devant un chef connu de lui ou portant les insignes de son grade, il ne sera tenu à aucune marque de déférence, mais la loi l'empêchera pourtant d'oublier entièrement qu'il est soldat».

Met hoeveel meer grond nog zou de laatste overweging moeten gelden voor vrijwillig dienende reserve-officieren, enz.!

Is men al te welwillend, dan zal men wellicht spoedig over een vrij groot aantal reservisten kunnen beschikken, doch dan ten koste van hun militair gehalte, en zoo zou de nieuwe instelling duur en van weinig waarde voor het leger dreigen te worden.

P. P. C. COLLETTE.

1ste Luitenant der Infanterie.

Overjassen van officieren.

Nauwelijks heeft het Koninklijke Besluit van 28 November jl., n°. 51, de cavalerie en de veldartillerie in een manteljas met lossen mantel gestoken, of de couranten weten ons te vertellen, dat de Minister van Oorlog aan den Inspecteur der Infanterie heeft gevraagd of het wenschelijk voorkomt deze kleeding ook in te voeren voor de bereden officieren van dat wapen.

Wat daar van waar is, zal wel een geheim blijven voor hen, die niet vermogen door te dringen in het Kabinet des Ministers of het archief van den Inspecteur, maar dat de couranten meermalen goed zijn ingelicht leert de ondervinding en, dat we daarom naar de pen grijpen om de quaestie der overjassen even voor het voetlicht te brengen schijnt vergeeflijk.

Wat toch is het geval?

De nieuwe jas met mantel is door de bereden troepen dankbaar aanvaard; van de vergunning om den mantel afzonderlijk te dragen zal ongetwijfeld bij voorkomende gelegenheden gebruik worden gemaakt.

In dit licht beschouwd, achten wij het aannemelijk, dat het invoeren van de manteljas met lossen mantel voor de bereden officieren der infanterie in overweging is, en dat ook bij andere bereden officieren, ja zelfs bij onberedenen de wensch zal ontstaan, de overjas door de manteljas met lossen mantel te mogen vervangen.

Mocht het eerste niet geheel bezijden de waarheid zijn, ten aanzien van het tweede zal men misschien op het bezwaar wijzen, dat de losse mantel geen practisch kleedingstuk zal blijken, wanneer bij manoeuvres, etc., door de onbereden officieren eene musette of kleinen ransel wordt gedragen. Het zou ons evenwel verwonderen, wanneer, onder alle kleermakers en andere autoriteiten op dat gebied, geen enkel genie was te vinden, die aan dat bezwaar zou weten tegemoet te komen.

Blijkt ook deze laatste onderstelling niet ongegrond, dan zal men moeten toegeven, dat het aanbeveling verdient het hierbedoelde kleedingstuk voor alle officieren gelijk te maken.

Talrijk immers zijn de overplaatsingen van officieren van de vesting- naar de veldartillerie, van de veldartillerie en de cavalerie naar de marechaussee,

van de onbereden wapens naar den generalen staf, alles tevens in omgekeerden zin.

De schadeloosstelling voor uniformverandering, in enkele van deze gevallen toegekend, is niet berekend op aanschaffing van nieuwe manteljassen met losse mantels in plaats van overjassen of omgekeerd, maar niettemin staat ieder op zijn beurt voor de uitgaven.

Er zijn voorts nog vele officieren, die nu eens wel, dan weer niet bereden zijn, met name de officieren van gezondheid, de luitenants-adjudanten, de intendanten, de kwartiermeesters, de officieren gerechtigd maar niet verplicht om een dienstpvaard te houden, enz.

Houdt de manteljas dus, zooals wordt beweerd, verband met het paard, dan verdient het naar onze meening aanbeveling ook voor deze officieren de nieuwe mantels in te voeren, want voor hen zijn bij manoeuvres en in oorlogstijd de eischen nopens de kleeding dezelfde als voor de officieren van de bereden wapens.

Mocht het dan ook in de bedoeling liggen om de bestaande overjas voor de bereden officieren der infanterie te doen vervallen, dan moge men de zaak ruim opvatten, en dienovereenkomstig de nieuwe manteljas invoeren voor alle officieren, althans voor degenen, die hetzij reeds in tijd van vrede hetzij alleen in oorlogstijd bereden zijn. Men stelle het daarbij facultatief, die kleeding van waterproof of van laken te doen vervaardigen.

X.

NOG EENS SAMENSMELTING DER OFFICIERS-KADERS.

(Op verzoek van den Schrijver overgedrukt uit het *Indisch Militair Tijdschrift*.)

Door den Schrijver der brochure »*Samensmelting der officierskaders. Verbetereing door bezuiniging*», is in de 9de en 10de aflevering van *De Militaire Spectator* een wederlegging geplaatst der bedenkingen, welke door mij in de 3de aflevering van het *Indisch Militair Tijdschrift* van dit jaar tegen genoemde brochure gemaakt werden.

Het komt mij voor, dat — na hetgeen reeds door anderen *voor en tegen* de brochure werd aangevoerd en na de latere artikelen van den Schrijver in het *Algemeen Handelsblad* — de vraag of het wenschelijk is de officierskaders der beide legers te vereenigen, voldoende bekeken is om ieder officier, die belang in de zaak stelt, in de gelegenheid te stellen de daaraan verbonden voor- en nadeelen tegenover elkander in beschouwing te nemen.

Een nadere beschouwing mijnerzijds acht ik dan ook in het belang der zaak niet noodig.

Wil het mij, in strijd met de meening van den Schrijver der brochure en van de Redactie van *De Militaire Spectator*, nu reeds voorkomen, dat in het laatste artikel hier en daar niet geheel en al het *zakelijke* der quaestie in het oog is gehouden en dat de Schrijver *neiging* betoont om persoonlijk te worden, ik voorzeker zou die klip bij een beantwoording niet kunnen omzeilen. Zou ik toch aan den eenen kant wellicht eenige onjuistheden moeten erkennen, aan de andere zijde zou ik er op moeten wijzen, hoe op vele plaatsen mijne bedoeling verkeerd gelezen of begrepen werd en hoe door gedeeltelijke aanhaling somwijlen het door mij ter neder geschrevene niet in het juiste verband is geplaatst. Een dergelijk opstel zou alle zaakkundige waarde missen.

Slechts bij twee zaken wil ik een oogenblik stilstaan.

In de eerste plaats zal het misschien de bevreesding van meerderen opwekken, hoe de Schrijver, die de hoop koestert, dat meerdere ervaring o. a. mij tot de ridderlijke bekentenis zal brengen, dat de schaduwzijden door mij te donker zijn gekleurd, enz., aan de andere zijde zich ingenomen betoont met eenige gunstige besprekingen zijner denkbeelden in couranten door anonimi, wier ervaring hij toch zeker ook niet kan beoordeelen, en dat hij

zich in den aanhef van zijn laatste artikel beroept op een uitspraak, in 1867 door den toenmaligen Kapitein NETSCHER gedaan, welke 25 jaar later »na meerdere ervaring, hooger en leeftijd en rijpere ondervinding» zoo volledig door dien bekwamen officier werd herroepen.

In de tweede plaats vestig ik nog even de aandacht op een zaak, waarop ik in mijn vorig artikel niet voldoende gewezen heb. Door een beproefd Hoofdofficier van het Indische leger, die zoowel in Nederland als in Indië als wetenschappelijk ontwikkeld officier een zeer goeden naam heeft, werd mij nl. als zijn meening ter zake medegedeeld, dat, hetgeen door mij reeds omtrent staf- en intendance-officieren was aangetoond, in even hooge mate voor alle hoofdofficieren geldt, en dat het een onmogelijkheid moet worden geheeten, om in het stelsel van den Schrijver der brochure *goede hoofdofficieren voor expeditie- en korpscommandanten in Indië aan te kweeken*.

Noch in de hogere rangen, noch in gewichtige betrekkingen in lagere rangen kan men de kennis, de liefde voor Indië en de toewijding bezitten, onmisbaar voor de vervulling onzer taak alhier, wanneer men $\frac{2}{3}$ van zijn dienstdag in Nederland doorbrengt en hier slechts tijdelijk vertoeft.

Y.

BOEKAANKONDIGINGEN.

De voormalige Rijksstoeterij te Borculo, door H. C. M. E. H. VAN SOETERMEER VOS, 1ste Luitenant der Veld-Artillerie, Groningen, A. W. HEIDEMA.

Dit werk, het eerste dat over de Rijksstoeterij te Borculo is verschenen, leert ons de omstandigheden kennen, waaronder die stoeterij is opgericht, alsmede hare korte levensgeschiedenis; in 1842 toch ging de Rijksstoeterij over in eene private instelling van Z. M. Willem II.

Voorwaar geen geringe arbeid voor den Schrijver om uit den chaos der archieven het benodigde materiaal bijeen te zoeken. Het is vooral voor paardenfokkers een zeer levenswaardig boek, daar het door de begane fouten te Borculo menigen nuttigen wenk geeft, ook nog voor den tegenwoordigen tijd, want, zooals de Schrijver zelf in de Inleiding aanhaalt, ook hier geldt: »In het verleden ligt het heden, in hetgeen is, wat wezen zal».

Hoe verdwijnt het roode spook? door ITA. Amsterdam, SCHALEKAMP, VAN DE GRAMPPEL & BAKKER, 1896. Prijs f 0,20.

Volgaarne voldoen wij aan het verzoek, hetwelk door den Directeur van het Centraal Bureau van den Oranjobond van Orde tot ons is gericht, om in de kolommen van *De Militaire Spectator* op de brochure, die onder bovenstaanden titel het licht zag, de aandacht te vestigen.

Zij strekt om grootere bekendheid te geven aan doel, streven en arbeid van evengenoemden Bond, in de hoop, dat velen — met verwerping van ingang gevonden hebbende, onjuiste voorstellingen ter zake en met waardeering voor hetgeen de Bond doet en beoogt — zich opgewekt zullen gevoelen om tot het lidmaatschap van dien Bond toe te treden.

Na eene korte uiteenzetting van hetgeen in den winter van '92 op '93, tengevolge van de toen heerschende werkloosheid, in het Oldambt dreigde te geschieden en met een terugblik op het tot stand komen van den *Bond van Orde door Hervorming* en van den *Oranjobond van Orde*, komt de Schrijver tot de slotsom, die tot dusverre aan de beide zoo juist genoemde vereenigingen tot richtsnoer diende, dat: »zonder sociale liefde het roode spook niet kan worden verjaagd». Vervolgens schetst hij de middelen, welke door het Bestuur van den Oranjobond van Orde

tot dusverre in het werk werden gesteld om het doel, dat men beoogde, ook werkelijk te bereiken. Allereerst dan zocht men, door de uitgave van een weekblad — eerst het »*Vliegend Blad*», later »*Sta Pal*» geheeten — bij velen, die zich hoegenaamd niet bewust bleken van hunne sociale verplichtingen, een beteren geest aan te kweken. Dit orgaan moest bijgevolg zoowel dienen, als voertuig om den geest van den Bond meer algemeen bekend te doen zijn, als wel tot bestrijding van den voortkankerenden sociaal-democratischen geest, van sociale drogredenen, van het demoraliseerend vergif eener ontevredenheid, laster en gemeenheid zaaiende pers.

Voorts trachtte men door daden van sociale hervorming ook op practisch gebied in de gewenschte richting werkzaam te zijn. Behalve het projecteeren van het reglement der Utrechtsche arbeidskas, als instelling tot verzekering van den werkman tegen de nadeelen van werkloosheid, riep men tal van inrichtingen in het leven, zooals: *Bescheiden Heidegeluk*, *Het Hatlemsche Veld*, *Erica*, enz., die zich alle, de eene in meerdere, de andere in mindere mate, ten doel stelden het landbouwbedrijf en daarnevens ook de heide-ontginning te bevorderen, ten einde zodoende den stroom van het proletariaat naar de steden te stuiten en dezen naar den oorsprong — het platteland, dat productief is of gemaakt kan worden — terug te leiden. Ook dient hier ter plaatse de, met gunstig gevolg bekroonde proefneming te worden vermeld, om op onze hooge heidegronden de Beiersche voedingsplant *Lathyrus Silvestris Wagneri* aan te kweken, waarmede een uitnemend veevoeder verkregen werd, dat voedzamer is dan onze beste gras- en hooisoorten en daarenboven door de dieren gretig gebruikt wordt.

Wie is er die niet begrijpt, dat het ondernemen van eene zoo grootsche taak, als de Bond zich ten doel stelt, eene heele reeks van kleine daden, eindelooze zorgen, bergen van teleurstellingen en moeilijkheden zonder tal met zich mede bracht en nog steeds brengt. Wij willen dan ook niet nalaten een woord van opwekking tot onze lezers te richten om hunnen steun aan deze zoo nuttige instelling te bieden. Wij doen dit bloot uit sympathie met het streven van den Bond, zonder nochtans aan dat streven die verwachtingen vast te knoopen, welke het Bondsbestuur er aan verbindt.

Al sluiten duizenden en nogmaals duizenden zich bij den Bond aan; al wordt het aantal stichtingen zoodanig vermeerderd, dat er geen plekje heidegrond in Nederland meer te ontginnen valt, dan, zeer zeker, zal veel gewonnen zijn, maar dat alles alleen zal niet voldoende wezen om het »*Roode Spook*», dat den Bond als een cauchemare voor oogen staat, te doen verdwijnen. Hoe ruim de bron ook vloeien moge, waaruit de Bond de middelen put om zijn zegenrijk werk te volbrengen, nooit zal, nooit kan dit zelfs in zoo ruime mate geschieden, dat aan de sociale nooden voldoende leniging zal worden verschaft, nog daargelaten dat het ons vergeefsche moeite toeschijnt om eene inwendige kwaal, die reeds de edelste organen heeft aangetast, uitsluitend met uitwendige middelen — in casu: verbetering van het materieel welzijn van enkelen — te willen bestrijden.

Daartoe wordt eene andere geneeswijze vereischt, die in de eerste en voornaamste plaats op zielkundig gebied, waar het evenwicht is verstoord, werkzaam moet zijn.

Tevredenheid, arbeidzaamheid, naastenliefde, plichtsbetrachting en zelfverloochening, karaktereigenschappen, die onder de zucht naar weelde en genot en zonder den prikkel des geloofs voor een groot deel zijn teloorgegaan, moeten in

den mensch ontwikkeld zijn om hem in werkelijkheid tot een goed en nuttig lid der maatschappij te stempelen. Deze deugden wederom aan te kweeken en daarmede zooveel mogelijk een ieder toe te rusten, die den strijd om het bestaan onder de ongunstigste omstandigheden zal hebben te voeren, zie, dat is een der middelen, waarmede het roode spook o. i. op de meest afdoende wijze ware te bestrijden. Dit middel kan echter niet door eene particuliere vereeniging op zoo ruime schaal worden beproefd en toegepast, dat de balans ten slotte naar de credietzijde zal overslaan. Het huisgezin, de school, het leger zijn de instellingen, waar aan de volksopvoeding in dien zin eigenlijk alleen met vrucht gearbeid kan worden, omdat de zegeningen van onderrichting, voorlichting en leiding daar aan eene meerderheid ten deel kunnen vallen, terwijl de Oranjabond, hoeveel nut hij ook sticht, uit den aard der zaak slechts enkelen op den goeden weg kan leiden.

Van de evengenoemde instellingen het huisgezin hier buiten beschouwing latende, blijven de school en het leger over, die als de eenig afdoende middelen van volksopvoeding dringend aller belangstelling vorderen, in dier voege dat het daar te geven onderwijs in een niet al te verwijderde toekomst zooveel mogelijk aan allen ten goede kome. Wij bedoelen daarmede, dat *leerplicht* en *dienstplicht* gelijkelijk van allen zonder onderscheid in een bepaald gedeelte van hun leven gevorderd zullen worden.

Tot de verbreiding van deze denkbeelden mede te werken, gordde ook de Oranjabond van Orde in zijnen kring zich aan.